

Gazela Pudar Draško

Jelena Mihailović

Zlatko Draško

ŽIVOTNA SREDINA U OMLADINSKOJ POLITICI U SRBIJI - GDE SMO SADA?

EVROPSKI OMLADINSKI CENTAR

Gazela Pudar Draško

Jelena Mihailović

Zlatko Draško

ŽIVOTNA SREDINA U OMLADINSKOJ POLITICI U SRBIJI - GDE SMO SADA?

REGIONAL ENVIRONMENTAL CENTER

SWEDEN

Naslov: Životna sredina u omladinskoj politici u Srbiji - gde smo sada?

Autori: mr Gazela Pudar Draško, Jelena Mihailović, Zlatko Draško

Izdavač: Evropski omladinski centar - Institut za mlade

Za izdavača: Miloš Milenković

Recenzenti: Dr Dejan Ubavin, Aleksandra Knežević

Štampa: Simbol, Beograd

Datum i mesto izdanja: Beograd, 2013.

Tiraž: 300 primeraka

ISBN: 978-86-86179-12-8

COBISS.SR-ID 203763980

Publikacija je nastala u okviru projekta "Životna sredina u omladinskoj politici u Srbiji", koji sprovodi Evropski omladinski centar u partnerstvu sa Centrom za ekonomiju, politiku, ekologiju i održivi razvoj i Srpskim centrom za ekološka istraživanja. Projekat se realizuje uz podršku programa SENSE koji sprovodi Regionalni centar za životnu sredinu (REC). Program finansira Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA). Stavovi izneti u publikaciji isključiva su odgovornost autora i ne predstavljaju nužno stavove donatora.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	4
UVOD	7
ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE I OMLADINSKA POLITIKA U SRBIJI	13
ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE I OMLADINSKA POLITIKA U SRBIJI NA LOKALNOM NIVOU	21
PREPOZNATOST ŽIVOTNE SREDINE U LOKALNIM AKCIONIM PLANOVIMA ZA MLADE	23
PERCEPCIJA ŽIVOTNE SREDINE U KANCELARIJAMA ZA MLADE	30
ZAKLJUČCI	43
IZVORI	69
LOKALNI AKCIONI PLANOVI ZA MLADE	74
PRILOG: UPITNIK ŽIVOTNA SREDINA U OMLADINSKOJ POLITICI U SRBIJI NA LOKALNOM NIVOU	79

UVOD

Zaštita životne sredine predstavlja značajnu oblast čiji je zadatak da osigura da se potrebe sadašnjih generacija namire tako da ne ugrožavaju komparativni potencijal zadovoljavanja potreba budućih generacija.

Kritička svest prema (zlo)upotrebi životne sredine i njenih resursa se javlja tek poslednjih decenija XX veka, kada dolazi do osnivanja prvih velikih prirodnih rezervata, kao i usvajanja prvih tehnika kontrole životne sredine, nakon čitavog veka industrijske ekspanzije koja je “zlostavljala” prirodne resurse (zemljišta, vode, šume...) kao neograničena javna dobra. U novije vreme se koriste razni sistemi za upravljanje životnom sredinom, kako bi se iskoristio razvoj tehnologije i novi načini poslovanja. Preduzeća, industrije, vlade, usvajaju novu etiku poslovanja na šta ih upravo tera društvo koje pokazuje svest o problemima u životnoj sredini.

Pojam životne sredine je prvi put prepoznat u međunarodnoj politici na UN Konferenciji o ljudskom okruženju u Stokholmu 1972. Ova

konferencija je donela preporuke o stvaranju svetskog programa Ujedinjenih nacija o zaštiti životne okoline, koje su realizovane na prvoj sledećoj sednici Generalne skupštine UN. Deklaracija o životnoj sredini (UNEP, 1972) ističe da *"čovjek ima osnovno pravo na slobodu, jednakost i adekvatne životne uslove u životnoj sredini čiji kvalitet omogućava dostojan život i blagostanje"*. Evropska povelja o životnoj sredini i zdravlju, iz 1989. godine, naglašava obezbeđenje *"garancije prava građana na čistu i zdravu životnu sredinu"* i predstavlja još jedan od važnih dokumenata koji skreću pažnju na potrebu očuvanja životne sredine.

Mladi igraju veoma važnu ulogu u pokušaju da se odgovori na rizike u okruženju i očuva životna sredina za buduće generacije, a može se reći i za sadašnje generacije mladih koje očekuje duži životni vek.

Agenda 21, usvojena na Konferenciji Ujedinjenih nacija o životnoj sredini i razvoju u Rio de Žaneiru 1992, precizira značaj uloge mladih u očuvanju životne sredine: *„Imperativ je da mladi iz svih delova sveta aktivno učestvuju u svim relevantnim nivoima procesa donošenja odluka, zato što one utiču na njihove živote danas i imaju implikacije na njihovu budućnost. Pored njihovog intelektualnog doprinosa i sposobnosti da mobilizuju podršku, oni unose jedinstvene perspektive koje treba uzeti u obzir (prim.aut).“*¹

Svetski izveštaj o mladima iz 2003. je posvetio celo jedno poglavlje mladima i zaštiti životne sredine. Ovaj izveštaj ističe značaj formalnog i neformalnog obrazovanja o životnoj sredini, kao i značaj uloge medija za prenošenje učenja o životnoj sredini u društvu.

¹ Agenda 21, tačka 25.2

Svetski izveštaj o mladima Ujedinjenih nacija 2010, stavlja naglasak na ulogu mladih u klimatskim promenama. Analiza u okviru ovog izveštaja iznosi da su mladi skloni visokoj potrošnji koja negativno utiče na njihov ekološki otisak (*ecological footprint*).²

Istraživanje među mladima u Evropskoj uniji, Eurobarometer: “European Youth: Participation in Democratic Life”³, sprovedeno u aprilu 2013, pokazuje da svega 7% mladih između 15 i 30 godina učestvuju u radu neke organizacije koja se bavi pitanjima životne sredine, odnosno klimatskih promena. Najveći procenat mladih koji su angažovani u ovoj oblasti je zabaležen u prilično osvešćenom Luksemburgu (13%), zatim slede Grčka, Bugarska, Belgija, Španija i Irska (10%), dok životna sredina najmanje interesuje mlade građane Poljske (1%). Istraživanje je, takođe, pokazalo da, za razliku od mnogih drugih oblasti omladinskog angažmana, životna sredina potpuno podjednako angažuje muškarce i žene.

Izveštaj Evropskog volonterskog servisa o glavnim temama volontiranja pokazuje da se 8% od 4018 volonterskih organizacija koje su učestvovala u EVS volonterskim aktivnostima bavilo zaštitom životne sredine.

Životna sredina se pojavljuje kao jedan od prioriteta omladinske politike na evropskom nivou. Strategija za mlade Evropske unije definiše očuvanje životne sredine kao jedan od prioriteta u okviru Akcije 8 - Mladi i svet⁴. Mobilisanje mladih u kreiranju politika koje bi odgovorile na izazov klimatskih promena i ispratile UN ciljeve

² World Youth Report 2010, p. 32

³ European Youth: Participation in Democratic Life, European Commission, 2013

⁴ EU Youth Strategy, p. 11

milenijumskog razvoja je cilj ove akcije. U tom smislu se države članice EU i Evropska komisija pozivaju da ohrabre „zelene“ oblike potrošnje i proizvodnje koje bi uključile mlade, kao što su recikliranje, očuvanje energije, hibridna vozila itd.

Od okolnih država, koje su po razvoje bliske Srbiji, nekolicina je uvrstila održivi razvoj i/ili zaštitu životne sredine u strateške prioritete i mere omladinske politike.

Tako recimo, Nacionalni program za mlade 2009-2013 u Hrvatskoj prepoznaje zaštitu životne sredine kao jednu od oblasti koja je od interesa za mlade. Merom br. 9 ovog programa se razvoj i implementacija programa obrazovanja za održivi razvoj postavlja kao jedna od aktivnosti koje bi doprineli postizanju ciljeva postavljenih u programu⁵.

Nacionalna strategija za mlade u Mađarskoj definiše životnu sredinu i održivi razvoj kao jedan od horizontalnih ciljeva strategije - „*U procesu definisanja specifičnih aktivnosti Strategije, u svakom slučaju mora se oceniti da li su zadovoljeni kriterijumi održivog razvoja. Održivi razvoj cilja na kontinuirano poboljšanje socijalnog blagostanja uz očuvanje održivosti okruženja na takav način da se potrebe sadašnjih generacija ispunjavaju bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe* (prim.aut).“⁶ Takođe, jedan od posebnih ciljeva Strategije predviđa

⁵ Nacionalni program za mlade 2009-2013, p. 24

⁶ National Youth Strategy, p. 37

podršku nevladinim organizacijama angažovanim na podizanju svesti i zaštiti životne sredine.⁷

Slovenački Akt o javnom interesu u omladinskom sektoru životnu sredinu pominje samo u principima - „*Implementacija ovog Akta će biti zasnovana na principima demokratije, pluralnosti, integriteta, međugeneracijske solidarnosti, jednakosti, nediskriminacije i pravde, multikulturalnosti, interkulturnog dijaloga, volontiranja, promocije zdravih stilova života, poštovanja života i životne sredine, kao i učešća nevladinih organizacija u upravljanju javnim poslovima* (prim.aut).“⁸

S druge strane, Nacionalni plan akcije za mlade u Crnoj Gori ni na koji način ne pominje angažovanje mladih na zaštiti životne sredine niti u oblasti održivog razvoja, premda Crna Gora teži da se deklarise kao ekološka država. Slična je situacija i sa Nacionalnom strategijom za mlade u Bugarskoj.

Svest o potrebi ekološkog delovanja je samo delimično prisutna u Srbiji, posebno među mladima. Iako su u našoj zemlji aktivne organizacije mladih i za mlade, koje promovišu ekološku akciju (pokreti gorana, izviđači itd), ovakav vid aktivizma nikada zapravo nije poprimio masovne razmere. Podsticanje mladih građana da uzmu učešća u očuvanju svoje životne sredine koja je u nekoliko delova Srbije posebno ugrožena, predstavljao bi značajan iskorak u pravcu osiguravanja održivosti razvoja našeg društva. Da bi se načinio ovaj korak, potrebno je podići nivo svesti kod mladih i

⁷ Ibid, p. 59

⁸ Act on public interest in youth sector, p. 1

razviti niz mera podrške prevashodno na lokalnom nivou, gde se mladima može najlakše prići i gde se mogu najlakše aktivirati.

Ovaj izveštaj predstavlja pionirski pokušaj da se prepozna i definiše delovanje različitih aktera omladinske politike u oblasti zaštite životne sredine i obrnuto - da se razazna na koji način je potreba zaštite životne sredine prepoznata u omladinskoj politici u Srbiji.

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE I OMLADINSKA POLITIKA U SRBIJI

Osnivanjem Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije (MOS) 2007. godine stekli su se uslovi za strateško i sveobuhvatno bavljenje mladima, koji u Srbiji čine petinu stanovništva. Ministarstvo je, ubrzo nakon osnivanja, započelo širok konsultativni proces izrade Nacionalne strategije za mlade, koja je i usvojena 2008. godine. U izradi Strategije su učestvovali svi relevantni subjekti, uključujući i 16.000 mladih i udruženja mladih i za mlade. Ovaj proces je pohvaljen kao primer dobre prakse od strane Saveta Evrope.

Nacionalna strategija za mlade Republike Srbije je donela sveobuhvatnu analizu stanja zaštite životne sredine u momentu izrade ovog dokumenta. Prepoznaje se ograničenost formalnog i nekoordinisanost i nedostupnost neformalnog obrazovanja u oblasti zaštite životne sredine. Skreće se pažnja na nedovoljnu dostupnost i sveobuhvatnost podataka o stanju životne sredine, koji bi olakšali informisanje mladih u ovoj oblasti. Dalje, analiza prepoznaje uticaj

životne sredine na zdravlje mladih. Posebno su istaknuti nedostatak pristupa zdravoj vodi za piće i dobrim sanitarnim uslovima, povrede vezane za kretanje i saobraćaj, zagađenje vazduha (životna sredina i ambijentalni vazduh) i opasne hemikalije i profesionalni rizici.

U Strategija je izneto jedanaest opštih ciljeva, koji su razrađeni kroz specifične ciljeve i mere koje vode ka njihovom ostvarivanju. Jedanaesti opšti cilj jeste *“osnaživati mlade za inicijative i aktivnosti koje su u skladu sa osnovnim ciljevima održivog razvoja i zdrave životne sredine”*.⁹ Ovaj cilj sadrži 4 specifična cilja koji su zajedno sa merama navedeni u daljem tekstu:

Specifičan cilj	Mere
4.11.1. Razvijati svest i ponašanje mladih u duhu održivog razvoja, zaštite životne sredine, kao i očuvanja prirodne baštine	<p>4.11.1.1. Organizovati, u partnerstvu sa mladima, različite oblike obrazovnih programa za mlade kroz sve vidove formalnog i neformalnog obrazovanja;</p> <p>4.11.1.2. Promovisati održivo korišćenje prirodnih resursa i dobara;</p> <p>4.11.1.3. Formirati regionalne kao i internacionalne elektronske komunikacijske mreže (putem Interneta) u cilju potpomaganja globalne saradnje;</p> <p>4.11.1.4. Podsticati uključivanje mladih u organizacije mladih i druga udruženja građana koja, kroz naučnoobrazovne, istraživačke, sportske i druge aktivnosti, neguju duh održivog razvoja i doprinose zaštiti životne sredine;</p> <p>4.11.1.5. Podsticati vrednovanje aktivnosti mladih u ovoj oblasti kroz uspostavljanje nagrada za najuspešnije</p>

⁹ Nacionalna strategija za mlade Republike Srbije, p. 66

	<p>akcije;</p> <p>4.11.1.6. Unapređivati i stimulisati širenje, umrežavanje i održavanje programa vršnjačke edukacije u lokalnim zajednicama (kroz standardizovane obuke i kontinuirano praćenje);</p> <p>4.11.1.7. Obezbediti podršku mladima za njihovo stručno usavršavanje u oblasti zaštite životne sredine i održivog razvoja, kako u zemlji, tako i u inostranstvu.</p>
<p>4.11.2. Prevenirati i smanjiti rizike po zdravlje mladih koji mogu poticati iz životne sredine</p>	<p>4.11.2.1. Razvijati adekvatan informacijski sistem praćenja osnovnih pokazatelja zagađenja i stvarati baze podataka na republičkom, regionalnom i lokalnom nivou;</p> <p>4.11.2.2. Podizati nivo svesti (kroz obrazovanje i informisanje) o rizicima po zdravlje koji mogu poticati iz životne sredine (hrana, voda, vazduh - u spoljašnjoj sredini i zatvorenim prostorima) i promovisati zdrav način života;</p> <p>4.11.2.3. Podsticati razvoj ustanova primarne zdravstvene zaštite i programa prevencije sa stručnjacima čije je obrazovanje posebno usmereno na probleme zdravlja prouzrokovane zagađenom životnom sredinom ili nezdravim stilom života;</p> <p>4.11.2.4. Unaprediti mere za otklanjanje rizika u životnoj sredini i za zaštitu života i zdravlja mladih.</p>
<p>4.11.3. Obezbediti uslove za aktivno učešće mladih u donošenju odluka u vezi zaštite životne</p>	<p>4.11.3.1. Omogućiti učešće mladih u procesu odlučivanja i u pregovorima u vezi životne sredine na globalnom i regionalnom nivou, a kroz učešće mladih u državnim savetima, nacionalnim delegacijama i savetodavnim odborima;</p>

<p>sredine i održivog razvoja</p>	<p>4.11.3.2. Formirati regionalne i internacionalne elektronske komunikacijske mreže (saradnja po pitanjima zaštite životne sredine, transfer iskustva i znanja);</p> <p>4.11.3.3. Podsticati partnerske mogućnosti omladinskih organizacija, udruženja građana i organizacija koje se bave mladima i internacionalnih agencija za razvijanje lokalnih i nacionalnih projekata.</p>
<p>4.11.4. Razvijati kapacitete sistema koji će omogućiti sprovođenje politike prema mladima, kao i pratiti i adekvatno reagovati na sve probleme od značaja za mlade u segmentu održivog razvoja i zaštite životne sredine</p>	<p>4.11.4.1. Definirati mehanizme i obezbediti stručnu, finansijsku i političku podršku za adekvatno obrazovanje kao i blagovremeno informisanje povodom životne sredine i održivog razvoja;</p> <p>4.11.4.2. Podsticati razvoj preduzeća za prikupljanje sekundarnih sirovina i reciklažu, kao i privrednih društava čija je aktivnost usmerena na zaštitu životne sredine i održivog razvoja;</p> <p>4.11.4.3. Obezbediti finansiranje iz posebnog fonda omladinskih idejnih projekata iz oblasti održivog razvoja i zaštite životne sredine;</p> <p>4.11.4.4. Stimulisati tematsko opredeljivanje specijalističkih i naučnih projekata ka rešavanju aktuelnih problema procesa i stanja u životnoj sredini (klimatske promene, prekomerna eksploatacija prirodnih resursa, poremećaji ravnoteže i gubitak biodiverziteta i problem genetski modifikovanih vrsta);</p> <p>4.11.4.5. Definirati mehanizme i oblike koji će udruženjima građana omogućiti povezivanje i razvoj kapaciteta za ostvarivanje aktivnosti usmerenih ka održivom razvoju i problemima u životnoj sredini;</p>

	<p>4.11.4.6. Omogućiti efikasnu primenu znanja mladih o zaštiti životne sredine; 4.11.4.7. Obezbediti podršku razvijanju kompetencija nastavnog kadra za uključivanje obrazovanja za zaštitu životne sredine i održivi razvoj u nastavu i vannastavne aktivnosti;</p> <p>4.11.4.8. Obezbediti saradnju u oblasti obrazovanja za zaštitu životne sredine i održivog razvoja na svim nivoima (obrazovno-vaspitne ustanove, visokoškolske ustanove, naučnoistraživačke ustanove), kao i sa organizacijama u svetu, posebno u okviru Ekonomske komisije UN za Evropu (UNECE).</p>
--	---

Ovi ciljevi bi trebalo da rezultuju u:

1. Povećanju zastupljenosti sadržaja o zaštiti životne sredine i održivom razvoju u nastavnim programima srednjih škola za 80%
2. Obezbeđivanju uslova i mogućnosti da mladi poseduju osnovno znanje i informacije o rizicima po zdravlje od zagađene životne sredine i poseduju informacije o boljem izboru za svoje zdravlje
3. Obezbeđivanju mehanizama da mladi aktivno učestvuju u donošenju odluka u vezi sa zaštitom životne sredine i održivim razvojem
4. Izgrađivanju kapaciteta ministarstava i međuresornih tela da kreiraju, prate i poboljšavaju aktivnosti po pitanjima

zdravlja, obrazovanja i informisanja mladih o pitanjima životne sredine i održivog razvoja¹⁰

Subjekti realizacije pomenutih ciljeva su jasno naznačeni u Akcionom planu za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade i obuhvataju, pored Ministarstva omladine i sporta, ministarstva zadužena za resore zaštite životne sredine, obrazovanja, zdravlja, visokoškolske ustanove, institucije zadužene za međunarodnu saradnju, jedinice lokalne samouprave itd.

Poslednji objavljeni izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje NSM iz 2010. pruža delimičan pregled realizovanih aktivnosti i postignuća vezanih za opšti cilj 11 Nacionalne strategije za mlade, između ostalih. Ministarstvo omladine i sporta, kao resorno ministarstvo za omladinsku politiku, je učestvovalo u izradi Nacionalne strategije održivog razvoja i pripadajućeg Akcionog plana, što pokazuje spremnost za saradnju između oblasti omladinske politike i politika životne sredine u datom momentu. Međutim, nakon 2010. nema podataka o saradnji MOS sa nadležnim ministarstvom za zaštitu životne sredine.

Ministarstvo omladine i sporta je, tokom realizacije Nacionalne strategije 2010. godine, finansiralo 5 projekata nevladinih organizacija usmerenih na zaštitu životne sredine i održivi razvoj, u ukupnoj vrednosti od nešto više od 2.500.000 dinara. U aktivnostima ovih projekata je učestvovalo skoro 5.000 mladih ljudi. Na ovaj način je MOS odgovorio na specifični cilj 4.11.1 *“Razvijati svest i ponašanje mladih u duhu održivog razvoja, zaštite životne sredine,*

¹⁰ Izveštaj o sprovođenju AP NSM 2010, p.93

kao i očuvanja prirodne baštine”. Takođe, MOS je tokom 2010. finansirao i jedan projekat lokalne kancelarije za mlade u oblasti zaštite životne sredine, a 11 kancelarija za mlade je samostalno ili uz podršku drugih partnera realizovalo projekte u ovoj oblasti.

U pomenutom izveštaju se navodi i nekoliko aktivnosti drugih ministarstva koja sudeluju u realizaciji omladinske politike (Ministarstvo prosvete i nauke, Ministarstvo zdravlja). Posebno je zanimljiva aktivnost Ministarstva životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja koje je dalo predlog o uvođenju sadržaja o zaštiti životne sredine i održivom razvoju u edukaciju mladih koju sprovode lokalne kancelarije za mlade i udruženja, te o pokretanju prekogranične saradnje mladih u ovoj oblasti. Međutim, ne postoje podaci koji bi ukazali da li je navedeno ministarstvo realizovalo neku od predloženih aktivnosti. Takođe, nepoznanica je kakva je saradnja novoformiranog resornog Ministarstva energetike, razvoja i zaštite životne sredine sa Ministarstvom omladine i sporta. Za pretpostaviti je da će više informacija biti dostupno nakon objavljivanja izveštaja o realizaciji ciljeva Nacionalne strategije za mlade koja je donesena za period 2009-2014.

Potrebno je istaći da je pre izrade Nacionalne strategije za mlade Republike Srbije, AP Vojvodina imala svoj Akcioni plan politike za mlade, koji je izrađen i usvojen za period 2005-2008. Značajan je podatak da je u ovom periodu najveći broj od 211 finansiranih projekata u okviru Akcionog plana realizovano upravo u oblasti ekologije i održivog razvoja (22,28%)¹¹.

¹¹ Akcioni plan politike za mlade AP Vojvodina 2011-2014, p.5

Akcioni plan politike za mlade AP Vojvodina za period 2011-2014.
kao jednu od strateških oblasti navodi opet zaštitu životne sredine i
održivi razvoj.

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE I OMLADINSKA POLITIKA U SRBIJI NA LOKALNOM NIVOU

Subjekti omladinske politike na lokalnom nivou obuhvataju, pored udruženja i neformalnih organizacija i lokalne kancelarije za mlade. Kancelarije za mlade su formirane kao jedinice lokalne samouprave i osnovni mehanizmi za sprovođenje strateških dokumenata omladinske politike na lokalnom nivou. Ovaj model sistemske brige o mladima se pokazao kao uspešan, jer se od 5 kancelarija 2007. godine, došlo do broja od blizu 150 kancelarija za mlade u skoro svim opštinama u Srbiji.

Kako su lokalne KZM zamišljene kao jedinice implementacije Nacionalne strategije za mlade, pristupilo se kreiranju strateških dokumenata na lokalnom nivou - lokalnih akcionih planova za mlade. Donošenje ovih planova je omogućilo da se ciljevi projektovani Nacionalnom strategijom prilagode lokalnim specifičnostima i potrebama i postanu deo dugoročnijeg plana razvoja lokalnih zajednica sa mladima kao glavnim akterima. Lokalni akcioni planovi

predstavljaju osnovu decentralizovane implementacije Nacionalne strategije za mlade.

Imajući u vidu značaj kancelarija za mlade i lokalnih akcionih planova za mlade, uočena je potreba da se uradi analiza ovih strateških dokumenata omladinske politike na lokalnom nivou, kao i da se prikupe stavovi koordinatora kancelarija za mlade koji bi dodatno osvetlili uključenost mladih u bavljenje životnom sredinom na lokalnom nivou.

Analiza se bazira na identifikaciji i narativnoj interpretaciji sakupljenih podataka koji se odnose na ekološki aspekt plana odnosno na način na koji je isti obrazložen.

PREPOZNATOST ŽIVOTNE SREDINE U LOKALNIM AKCIONIM PLANOVIMA ZA MLADE

Analiza lokalnih akcionih planova (LAP), obuhvata informacije dobijene iz 114 opština u Republici Srbiji. Prikupljanje LAP-ova je vršeno tokom juna i jula meseca 2013. godine, direktnim kontaktom sa lokalnim kancelarijama za mlade. Na ovaj način su prikupljena 54 dokumenta. Preostalih 59 LAP-ova su dobijeni direktno od Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije. Jedna opština nema usvojen lokalni akcioni plan (Bosilegrad), već je dostavila prezentaciju svojih aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine.

Može se istaći kao veoma pozitivan podatak da 111 lokalnih akcionih planova na neki način sadrži aspekt zaštite životne sredine, što je gotovo stoprocentna pokrivenost. Samo se u Novom Pazaru i Novoj Varoši ovaj aspekt ne pominje. Zaključuje se da su lokalne samouprave verno pratile sadržaje Nacionalne strategije za mlade, te da je zaštita životne sredine uvrštena kao jedna od oblasti delovanja omladinske politike i na lokalnom nivou.

Okvirno 28% LAP-a dolazi sa teritorije Vojvodine, 10% iz Beograda, a ostatak iz unutrašnjosti Srbije južno od Save i Dunava. Od 25 lokalnih akcionih planova za mlade koji su sadržajni i obimniji, sveobuhvatniji od drugih, 2/3 potiče iz opština na teritoriji Vojvodine. Posebno bi trebalo obratiti pažnju na LAP Kikinde i eventualno ga iskoristiti kao dobar primer za druge kancelarije za mlade, kao i LAP Vračara, LAP Bačke Topole i LAP Zemuna.

Veliki broj analiziranih LAP-ova u svojim tekstovima pominje „usklađenost sa Nacionalnom strategijom kroz osnaživanje mladih za inicijative i aktivnosti koje su u skladu sa osnovnim ciljevima održivog razvoja i zaštite životne sredine“ i navodi da ima oformljen „Savet za mlade koji inicira i učestvuje u izradi lokalne omladinske politike u oblasti održivog razvoja i životne sredine“.

Kancelarija za mlade (KZM) se navodi kao direktan realizator aktivnosti definisanih ciljeva u 36 opština¹² - u pitanju je mahom razvijanje ekološke svesti kod mladih kroz njihovo aktivnije uključivanje u kampanje, edukaciju i omladinske programe. Pri tome se poseban akcenat posvećuje edukaciji i volonterskim akcijama, u skladu sa principom uključivanja mladih (čišćenje školskih dvorišta, ekološke sekcije). Na primer, u LAP-u Boljevac, a povodom podizanje ekološke svesti u cilju bolje uređenosti grada, navodi se: *“Ulaganje u edukaciju mladih i stvaranje visoko-stručnih ekoloških kadrova dovelo bi do stvaranja odlučnog javnog mnjenja*

¹² Aleksandrovac, Arandjelovac, Babušnica, Beograd-Palilula, Despotovac, Doljevac, Knjaževac, Osečina, Požega, Aleksinac, Bačka Topola, Boljevac, Bujanovac, Čajetina, Golubac, Ivanjica, Kula, Lebane, Leskovac, Majdanpek, Mali Idoš, Novi Bečej, Pančevo, Prokuplje, Beograd-Savski Venac, Sremska Mitrovica, Sremski Karlovci, Stara Pazova, Srvljig, Valjevo, Veliko Gradište, Voždovac, Vračar, Vršac, Zemun, Zvezdara

koje poštuje, razume i štiti svoju životnu sredinu i prirodan bogatstva” (LAP Boljevac: str. 21).

Savet za mlade opštine se pojavljuje kao subjekat koji inicira i učestvuje u izradi lokalne omladinske politike u oblasti održivog razvoja i životne sredine u 37 opština¹³.

Dokumenti iz 75 opština¹⁴ direktno navode da je vođeno računa o usklađenosti dokumenta sa Nacionalnom strategijom za mlade kroz osnaživanje mladih za inicijative i aktivnosti koje su u skladu sa osnovnim ciljevima održivog razvoja i zaštite životne sredine.

Analiza ovih dokumenta pokazuje da se sporadično pominju i organizacije civilnog sektora koje se, pored mnogobrojnih drugih tema, bave i ekologijom. Međutim, retko su naznačeni realizovani projekti ili neke konkretne inicijative. Nekada se navode ekološki usmerene akcije ili aktivnosti koje su se održale pre više od pet, šest pa nekad i više godina, što govori o potrebi angažovanja kancelarija i mladih u oblasti zaštite životne sredine.

¹³ Aleksandrovac, Alibunar, Bela Crkva, Beograd-Palilula, Kikinda, Kladovo i Kragujevac, Beograd-Stari Grad, Subotica, Topola, Velika Plana, Veliko Gradište, Vladičin Han, Sremska Mitrovica, Sremski Karlovci, Beograd-Savski Venac, Beograd-Rakovica, Negotin, Majdanpek, Leskovac, Lebane, Kuršumljija, Lajkovac, Kosjerić, Krupanj, Ivanjica, Gadžin Han, Golubac, Dimitrovgrad, Čajetina, Boljevac, Bela Palanka, Aleksinac, Vrnjačka Banja, Vršac, Zrenjanin

¹⁴ Aleksandrovac, Alibunar, Babušnica, Bela Crkva, Beograd-Palilula, Blace, Bor, Indija, Kragujevac, Kruševac, Lapovo, Loznica, Osečina, Petrovac na Mlavi, Plandište, Požega, Preševo, Rača, Ražanj, Ruma, Šid, Svilajnac, Trstenik, Ub, Užice, Varvarin, Zaječar, Bela Palanka, Beograd-Zvezdara, Vranje, Vrnjačka Banja, Vršac, Zemun, Žitorađa, Zrenjanin, Subotica, Stara Pazova, Beograd-Stari Grad, Svrljig, Topola, Velika Plana, Vladičin Han, Voždovac, Veliko Gradište, Sremska Mitrovica, Sremski Karlovci, Soko Banja, Prokuplje, Beograd-Rakovica, Novi Beograd, Negotin, Novi Bečej, Pančevo, Mali Idoš, Ljubovija, Majdanpek, Leskovac, Lebane, Kuršumljija, Lajkovac, Lazarevac, Aleksinac, Bačka Topola, Bela Palanka, Bojnik, Kula, Kosjerić, Krupanj, Gadžin Han, Dimitrovgrad, Bujanovac, Čajetina, Čuprija, Boljevac, Bor

Većina lokalnih akcionih planova sadrži po neki pasus ili češće rečenicu kojom se stavlja do znanja kako se o životnoj sredini treba brinuti, jer je to veoma važna tema, a onda se po pravilu uvek nađe navedena na poslednjem ili pretposlednjem mestu na listi prioriteta. Uglavnom se navodi da je opština zadužena da se brine o okolini i uređuje javne prostore, što se smatra redovnom nadležnošću javnih komunalnih preduzeća.

Pristup zasnovan na evidenciji je redak. Podaci navedeni u analizama sprovedenim kao priprema LAP-a se baziraju na istraživanjima u svega 6 opština. Rezultati ovih istraživanja su pokazali sledeće:

- Aleksandrovac - zagađenje životne sredine je rangirano kao 5-ti po redu problem grada (od 12 ključnih problema)
- Apatin - u pitanju o značaju zdrave životne sredine, 81% ispitanika (mladih) je odgovorilo da im je jako bitna zdrava životna sredina
- Sombor - preporuka za edukaciju na temu zaštite životne sredine, javnom zagovaranju i lobiranju za isto
- Požarevac - 44% mladih smatra da bi bilo najkorisnije da pohađaju kurseve o zaštiti životne sredine; preko 88% mladih nikada nije učestvovalo u nekoj ekološkoj akciji ili edukaciji
- Beograd-Rakovica - 38% mladih tvrdi da je veoma zainteresovano za pitanja ekologije, a 49% je delimično zainteresovano

- Novi Beograd - sprovedeno istraživanje “Životna sredina i uzrast, životna sredina i pol u svakodnevnom životu”, 37,7% mladih izrazilo je zainteresovanost za informacije o zaštiti životne sredine. 39,5% mladih (od 15 do 19 godina) tvrde da “već dovoljno znaju”. Devojke (43,5%) su zainteresovanije za ovu temu u odnosu na mladiće (29,9%)¹⁵

U dokumentima 31 opštine¹⁶ su analizirani i najizraženiji problemi, a navedeni su:

- nedovoljna podrška inicijativama civilnog sektora u oblastima ekologije i održivog razvoja koji uključuju mlade/nedovoljna podrška ekološkim programima
- nedostatak potrebnih informacija u vezi sa zaštitom okoline/nizak nivo znanja vezan za ekologiju i očuvanje životne sredine/nedostatak neformalnog ekološkog obrazovanja
- neodgovornost/nedostatak pozitivnih primera koji bi se sledili (svesno razmišljanje o okolini)
- nizak nivo aktivizma/nedostatak motivacije (nema dovoljno sankcija za negativne stavove, niti nagrada za pozitivne stavove)

¹⁵ LAP za mlade GO Novi Beograd, str. 17

¹⁶ Aleksandrovac, Apatin, Arandelovac, Blace, Kanjiža, Kikinda, Kragujevac, Loznica, Novi Sad, Petrovac na Mlavi, Plandište, Prijepolje, Sombor, Zrenjanin, Beograd-Vračar, Subotica, Beograd-Rakovica, Požarevac, Pančevo, Novi Bečej, Mali Iđoš, Leskovac, Lebane, Aleksinac, Bačka Topola, Bela Palanka, Kula, Krupanj, Ivanjica, Gadžin Han, Golubac

- slaba razvijenost civilnog sektora u ovoj oblasti.

U LAP-u Bačke Topole se ističe važnost uključivanja mladih u borbu za zaštitu životne sredine: *“Ekološki problemi su izuzetno važni za mlade jer se oni bore sa posledicama grešaka iz prošlosti... Ovi problemi su složeni i zahtevaju posebnu pažnju. Mladi deluju u novim formama, usvajaju znanja, povećavaju svesnost, menjaju stav i to im omogućava da odgovore na izazove u životnoj sredini. Rezultat vaspitanja i obrazovanja mladih treba da obezbedi više standarde življenja sadašnjih i budućih generacija kroz prihvatanje nove filozofije življenja-ekološke etike i koncepta održivog razvoja”* (LAP Bačka Topola: str.20).

Četrnaest opština je u svom planu pomenulo volontere ili/i volonterizam kao resurs u aktivnostima zaštite životne sredine. U Aleksandrovacu je uočeno da bi se mladi volonteri u najmanjoj meri bavili ekologijom u odnosu na drugih probleme, te je predloženo promovisanje volonterizma i volonterskih i ekoloških kampova (aktivnosti akcionog plana 2010-2014). Osnovna škola u Boru je realizovala omladinsku volontersku akciju „Lepo mi je u školskom dvorištu“ sa ciljem uređenja školskog dvorišta, sportskih terena i podizanja nivoa znanja đaka na temu ekologije. U Despotovcu su volonteri bili prilično aktivni kroz akcije u sklopu obeležavanja svetskog dana zaštite životne okoline, organizovanje Eko-kampa, radionice na temu očuvanja životne sredine i akciju sakupljanja PET ambalaže i papira.

U LAP-u Golubac se navodi važnost volonterizma za mlade: *“Duh volonterizma nije dovoljno razvijen među mladima, niti ima*

dovoljno prilika za tu vrstu rada. U skladu sa opredeljenjem “Nacionalne strategija za mlade”, potrebno je razvijati i podsticati volonterizam mladih, ističući potrebu i korist koju mladi mogu steći volonterskim radom” (LAP Golubac: str.15). Među planiranim aktivnostima u Arandjelovcu, Indiji, Kragujevcu je i podsticanje volonterizma mladih u segmentu očuvanju životne sredine i prirodnih vrednosti.

U Gadžinom Hanu, na pitanje da bi se kao volonteri angažovali na nekoj od aktivnosti, najviše mladih se opredelilo za ekologiju (22%).

Određeni opšti ili specifični ciljevi vezani za zaštitu životne sredine se pominju u 78 opština. Pre svega, odnose se na aktivnosti kojima bi se rešili gore navedeni problemi, a formulisani su kroz:

- promovisanje zaštite životne sredine,
- razvijanje ekološke svesti kod mladih kroz njihovo aktivnije uključivanje u kampanje,
- edukacije i omladinske programe.

Pored ciljeva, u planovima 55 opština pominju se različite akcije i aktivnosti. Najčešće su to akcije čišćenja (školska dvorišta, zelene površine), kao odgovor na već ugroženu životnu sredinu i eko radionice kao pokušaj podizanja svesti mladih. U manjem obimu su pomenuti medijsko predstavljanje, izložbe na temu ekologije ili aktivnosti nekih organizacija u oblasti zaštite životne sredine.

PERCEPCIJA ŽIVOTNE SREDINE U KANCELARIJAMA ZA MLADE

Prikupljanje podataka je izvršeno u 75 opština u Srbiji. Cilj ovog segmenta istraživanja je bio da se utvrdi na koji način zaposleni u kancelarijama za mlade vide oblast zaštite životne sredine spram svojih aktivnosti i u kojoj meri te aktivnosti inkorporišu ovu oblast. Takođe, bitan segment je bila percepcija mogućnosti za šire uključivanje kancelarija za mlade u zagovaranje održivog razvoja i zaštite životne sredine na lokalnom nivou.

Lokalni akcioni plan za mlade je usvojilo 63 opštine, 9 imaju plan u pripremi, dok 2 opštine nemaju aktivnosti vezane za izradu lokalnog akcionog plana.

Većina kancelarija za mlade prepoznaje da je zaštita životne sredine bitan segment Nacionalne strategije za mlade. Najčešći dobijeni odgovor je da *Strategija osnažuje mlade za inicijative i aktivnosti koje su skladu sa osnovnim ciljevima održivog razvoja i zaštite životne sredine u opštim strateškim principima.*

Da li Nacionalna strategija za mlade Republike Srbije prepoznaje oblast zaštite životne sredine kao značajnu?	
DA	56 opština
DA, ali se ne sprovodi	2 opštine
NE	5 opština
Nema odgovora	12 opština

Pri tome se životna sredina prepoznaje u lokalnim akcionim planovima u 54 opštine, što se poklapa i sa analizom samim planova predstavljenom napred u ovom dokumentu. Od preostalih opština, 13 predstavnika kancelarija za mlade je izjavilo da životna sredina nije pomenuta u LAP-u, dok 8 kancelarija nije dalo nikakav odgovor, što upućuje da deo lokalnih akcionih planova koji su u pripremi takođe ne sadrže ovaj aspekt.

Kada su pozvani da iznesu na koji način je životna sredina prepoznata u planovima, najveći broj predstavnika kancelarija za mlade je pomenulo različite aktivnosti koje se odnose na povećanje sadržaja kroz koje se mladi intenzivnije uključuju u ekološki aspekt života i rada, podizanje ekološke svesti kod mladih, volonterizam, proaktivnost, edukaciju, promovisanje zdravog stila života, te podrška lokalnim projektima u oblasti zaštite životne sredine.

Svi ispitanici, izuzev predstavnika dve opštine koje nisu dale odgovor, tvrde da kancelarija za mlade podržava aktivnosti koje uključuju mlade u oblast zaštite životne sredine. Ove aktivnosti podrazumevaju različite akcije među kojima su najzastupljenije različite akcije čišćenja i uređivanja okoline. Najviše pominjana je

akcija “Očistimo Srbiju”, zatim se u okviru ili van nje pominju čišćenje reka, sređivanje sportskih igrališta, čišćenje divljih deponija, čišćenje zelenih površina, školskih dvorišta, te uređivanje bašti i zelenih površina. Često se organizuju i skupljanja PET ambalaže, podela štedljivih sijalica, otkup elektronskog i električnog otpada, podela kesa za kućne ljubimce. Pored toga, saradnja sa NVO, podrška prilikom spajanja sa partnerima u oblasti ekologije, akcije kroz saradnju sa opštinom, fakultetima, udruženjima građana, školama se vide kao dobar način za angažman zajednice u očuvanju životne sredine. Nekolicina kancelarija za mlade se angažuje i oko logističke podrška akcija, okupljanja volontera, izrade projekata i organizovanja eko kampova kao konkretnih vidova akcije u okviru same kancelarije za mlade.

Direktnu organizaciju aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine u svojoj opštini je preduzelo 65 opština. Aktivnosti se najvećim delom odnose na napred pomenuti i veoma popularan projekat “Očistimo Srbiju”, uređenje površina pored puteva, čišćenje rečnih korita i priobalja, sakupljanje otpadnog materijala, uređenje travnjaka i ulica, recikliranje, edukativne akcije, tribine, izložbe recikliranog materijala, pošumljavanje, čišćenje deponija, te razne konkretne projekte važne specifično za lokalnu zajednicu (Blace, Kikinda, Trstenik, Rakovica).

Akcije se retko sprovode kontinuirano, odnosno redovno. Najveći broj aktivnosti je vezan za obeležavanje nekog od značajnijih datuma kao što je Međunarodni dan zaštite životne sredine.

Nešto manji broj - 59 kancelarija za mlade je učestvovalo u nekim aktivnostima u oblasti zaštite životne sredine koje su organizovale druge organizacije/institucije.

Uglavnom se radilo i aktivnostima preduzetim od strane javnih komunalnih i stambenih preduzeća, mesnih zajednica, opštine (najčešće odeljenja koja se bave zaštitom životne sredine). Jedan broj aktivnosti koje su rezultat saradnje sa drugim institucijama se odvija redovno, pa se neretko dešava da KZM postane suorganizator akcije. Inače, najveći broj KZM je ostvario dobru saradnju sa lokalnim institucijama.

Pored institucija, pominju se i lokalne ekološke organizacije i druge organizacije civilnog društva. Nekolicina je iznela učešće u akcijama škola i turističkih organizacija.

Kancelarije za mlade se rado odazivaju pozivu drugih organizacija ukoliko imaju kapaciteta i u okviru svojih mogućnosti organizuju volontere, te se na taj način uključuju u konkretnu akciju pružajući raspoloživu vrstu podrške ili konkretne aktivnosti. Gotovo sve Kancelarije za mlade ističu da su bili redovni učesnici akcije "Očistimo Srbiju".

Da li u vašoj opštini postoji organizaciona jedinica, organ ili lice zaduženo za pitanja zaštite životne sredine?		Ukoliko postoji, da li ste imali prilike da saradujete?	
DA, lice	14 opština	DA	48 opština
DA, organ	50 opština		
NE/ne znam	10 opština	NE	18 opština
Nema odgovora	1 opština	Nema odgovora	9 opština

Prethodna tabela pokazuje da većina opština ima nadležne osobe/organe koji se bave zaštitom životne sredine. Međutim, iako je najveći broj kancelarija za mlade naveo da je ostvario dobru saradnju sa lokalnim institucijama, saradnja sa ovim organima ili licima u opštini nije na tako dobrom nivou, jer je jedan broj predstavnika kancelarija za mlade pored odgovora da postoji saradnja dodao da je ona ograničena, retka i bez konkretnih akcija.

Predstavnicima KZM je traženo i da navedu 3 problema u oblasti zaštite životne sredine koji su, prema njihovom mišljenju, najaktuelniji i najakutniji u lokalnoj zajednici. Među navedenim problemima najčešće se spominju:

- 1) Nedovoljno razvijena svest o važnosti zaštite životne sredine
- 2) Needukovano stanovništvo i
- 3) Manjak sredstava.

Kancelarija za mlade Sremske Mitrovice je odlično ilustrovala probleme kroz 3 stavke koje glase: „1) *Nezainteresovanost građana da se detaljnije upoznaju i informišu o okruženju u kojem žive; 2) Škole u svom obrazovnom programu nemaju sistematski i kontinuiran program o razvijanju svesti i odgovornosti o zaštiti životne sredine; 3) Slaba saradnja institucija i civilnog sektora na ovu temu*“.

Od konkretnijih i uže formulisanih problema se, u najvećoj meri, navode problemi zagađenja (vazduha, tla i vode), otpad povezan i sa nedovoljnom i neadekvatnom infrastrukturom za odlaganje

smeća. Zatim tu su i lokacije deponija koje umnogome ugrožavaju lokalno stanovništvo, te sledstvena nemarnost građana i nepostojanje kaznene politike. Nedostatak mogućnosti za recikliranje je takođe istaknuto, imajući u vidu da bi rešilo nekolicinu nabrojanih problema.

Mere za rešavanje pomenutih problema na lokalnom nivou se preduzimaju u 59 opština, dok 9 opština ništa ne čini po tome pitanju. Neke od najčešće navedenih mera su:

- Redovne aktivnosti komunalnih preduzeća
- Inspekcijske akcije, koje neretko uključuju i mesne zajednice
- Zajedničke akcije čišćenja u kome učestvuju kancelarije za mlade, volonteri i komunalna preduzeća
- Različite akcije udruženja građana, naročito edukativne akcije i seminari
- Različite akcije čišćenja, sadenja sadnica preduzete od strane članova opštinskih organa zaduženih za pitanje životne sredine
- Aktivnosti resornog ministarstva kroz upravljanje deponijama

Mere za rešavanje problema sprovode se prevashodno od strane lokalnih komunalnih preduzeća, civilnog sektora i volontera kancelarija za mlade. Međutim, percipirana loša situacija u društvu se reflektuje i na organizacije/institucije koje bi trebalo da se bave pitanjima zaštite životne sredine. Motivacija za bavljenje životnom sredinom je, uopšteno gledano, na veoma niskom nivou, a sama

realizacija akcija u odnosu na broj aktuelnih problema izuzetno mala.

Prostor za uključivanje kancelarije za mlade u unapređenje zaštite životne sredine vide 72 predstavnika kancelarija za mlade, dok je samo jedan pesimista po tom pitanju. Ovaj prostor je otvoren kroz podršku udruženjima mladih, izradu projekata, intenzivnije i obimnije uključivanje volontera u različite akcije zaštite životne sredine, kao i učešće u izradi strategije za unapređivanje zaštite životne sredine na lokalnom nivou (LEAP).

Kancelarije mogu da doprinesu kroz efikasniju promociju akcija i edukaciju. Najveći broj predloga odnosi se na mogućnost edukacije u cilju podizanja svesti o problemima životne sredine. Takođe, povećanje obima akcija koje se sprovode je jedan od načina većeg angažovanja kancelarija za mlade i mladih.

Poželjno je efektivnije uključivanje drugih lokalnih institucija u podršku aktivnostima, jer bi to podstaklo i kancelarije, a i same mlade da češće i više budu deo aktivnosti. Ne manje bitna je i mogućnost povećanja sredstava namenjenih za pitanje rešavanja ekoloških problema.

Pored pomenutih aktivnosti, vidi se dodatan prostor za podsticanje samih mladih na angažman kroz saradnju sa školskim ustanovama i davanje veće širine delovanju mladih u odlučivanju i promociji.

Skoro sve opštine navele su konkretne primere unapređenja zaštite životne sredine u vašoj sredini, koji bi mogli da posluže kao primer dobre prakse: Aleksandrovac - uređenje zakorovljenih površina

pored puteva, Alibunar - akcije čišćenja Deliblatske peščare, Arandjelovac - projekat "Misli Zeleno", Arilje - uređenje ostrva „Uski Vir“, Babušnica - Očistimo Babušnicu, Bela crkva - čišćenje divljih deponija na lokaciji Mali pesak, Beograd Palilula - eko centar na Adi Huji. Akcija "Očistimo Srbiju" se pominje, još jednom od strane znatnog broja opština, kao dobar primer prakse. Svega 10 opština nije dostavilo odgovor, što navodi na zaključak da bi u ovim opštinama trebalo dodatno raditi na osnaživanju kancelarija za mlade i lokalnih udruženja. Ukrštanjem ostalih odgovora, dolazi se do podatka da opštinama Doljevac, Pirot, Ruma, Zaječar, Čukarica, te niškim opštinama koje još nisu usvojile LAP potrebne smernice i pomoć oko većeg angažovanja.

S obzirom na specifičnosti lokalnog okruženja primeri unapređenja zaštite životne sredine kreću se od standardnih aktivnosti na češćenju i uređenju prostora, do zaista posebnih aktivnosti koje se mogu odraditi samo na određenom lokalitetu (stanište sova ušara).

Navešću nekoliko primera:

Primeri unapređenja zaštite životne sredine u vašoj lokalnoj sredini	
KZM Raška	“Redovno čišćenje keja reke Ibar i reke Raške od strane Javnog komunalnog preduzeća i volontera/ki KZM Raška ali i pojedinih neformalnih omladinskih grupa.”
KZM Žitorađa	“Park u centru naselja Žitorađa koji je pre par godina bio ruglo, a danas je prepuno mladih.”
KZM Mladenovac	“Redovne volonterske akcije čišćenja grada, koje služe kao primer i opomena za očuvanje životne sredine.”

<p>KZM Mali Idoš</p>	<p>“U Lovćencu je grupa mladih u par akcija pošla kroz sve ulice naselja i očistila sav otpad, a ta akcija je veoma dobro prihvaćena kod meštana, što je mladima dalo još veći entuzijazam, pa su krenuli da osposobljavaju i park u centru naselja.</p> <p>U Feketiću su mladi počeli da čiste i održavaju sportski objekat koji je u prethodnom periodu bio veoma zapušten, a sada se u njemu održavaju i sportske manifestacije. Edukacija u osnovnim školama na temu reciklaže i akcija sakupljanja istrošenih baterija koje se kasnije mogu reciklirati, a opasan su otpad.”</p>
<p>KZM Bački Petrovac</p>	<p>“Ekološki volonterki kamp za mlade gde je bila razmena iskustava, ekološke akcije, predavanja, sportski dan. Sve zajedno taj vikend koji su mladi proveli na kampu dobio je neke rezultate jer su bile postavljene kante pri obali Dunava kod vikendica. Volonteri su čistili obalu Dunava 5 km i posle imali edukacije na tu temu.”</p>
<p>KZM Batočina</p>	<p>“Međunarodni dan zaštite životne sredine u okviru kampanje OČISTIMO SRBIJU, organizovali smo akciju OČISTIMO BATOČINU 09.juna, na kojoj je učestvovalo preko 30 volontera. Očistili smo deo obale reke Lepenice, kao i uži centar Batočine.”</p>
<p>KZM Kikinda</p>	<p>“Kikinda je najveće zimovalište sova Ušara na svetu. Stavljanje pod zaštitu zimovališta sova, stroga kontrola i nadzor kojom se štiti ova ugrožena vrsta je bio najveći i najznačajni korak koji je lokalna samouprava napravila. Rađene su razne radionice i prezentacije kako bi se građani upoznali sa još jednim stanarem Kikinde.”</p>

<p>KZM Kruševac</p>	<p>“Čišćenje Spomen park Slobodišta povodom obeležavanja Dana zaštite životne sredine gde je Kancelarija za mlade sa volonterima, Odred izviđača Car Lazar sa izviđačima, Srbija šume-direkcija Kruševac, Himijsko tehnološka i Ekonomska srednja škola zajedno sa ekipom iz JKP Kruševac sprovela akciju čišćenja Slobodišta, kao jedan vrlo bitan resurs grada u očuvanju zdrave životne sredine.”</p>
<p>KZM Bečej</p>	<p>“Bečejsko uduženje mladih, jedna od najaktivnijih NVO svake godine organizuje čišćenje reke Tise, a svojim projektom „Da zaživi centar sivi“ doprineli su uređivanju kompletnog zelenila u centru, kao i postavljanju preko 30 klupa za sedenje.”</p>

Uvidom u primere može se zaključiti da su predstavnici KZM u svojim sredinama prepoznali ključne i najvrednije segmente kojima se treba baviti u smislu unapređenja zaštite životne sredine, ali se isto tako može videti da jedan broj opština sprovodi klasične akcije (što nikako ne znači da su na bilo koji način manje važne) i da bi vrlo verovatno, sa više sredstava i podrške, mogli da realizuju i obimnije, značajnije aktivnosti sa još boljim efektom.

Finansijska sredstva (novac, promo materijal, sredstva za rad, rukavice, džakovi, prostor za rad) su najvažnije potrebe kancelariji za mlade da angažuje svoje resurse i mlade na zaštiti životne sredine u 29 opština. Stručan kadar, edukacija, motivacija, te sveobuhvatna pomoć u organizaciji tribina i svih drugih konkretnih aktivnosti od strane lokalnih i drugih nadležnih institucija su sledeći navedeni resursi. Takođe, uključivanje volontera kroz zanimljive

programe i veća medijska prisutnost bi značajnije pomogli. Zatim, pomenuta je potreba za više relevantnih statističkih podataka, što je još jedan pokazatelj manjka znanja i nedostatka informacija.

Svi odgovori na pitanje da li bi i na koji način uvrstili oblast zaštite životne sredine u nacrt lokalnog akcionog plana za mlade za sledeći period su potvrdni, sem opština Niš Palilula i Beograd Čukarica. Predstavnici kancelarija su naveli sledeće predloge za inkorporisanje u planove: podsticanje volonterizma, proširenje obima akcija za mlade, definisanje pitanja zaštite životne sredine kao posebnog strateškog pitanja, podizanje svesti mladih o značaju zaštite životne sredine kao prioritet, te edukaciju.

Projekat „Životna sredina u omladinskoj politici u Srbiji“ predviđa dodelu nagrade „Zeleni pečat“ kancelariji za mlade koja se najviše zalaže za poštovanje principa zaštite životne sredine u Srbiji.

Koju kancelariju za mlade biste predložili za nagradu Zeleni pečat?	
Glasalo za susednu opštinu	25 opština
Glasalo za sebe	20 opština
Nije nominovalo	17 opština
Nema odgovora	13 opština

Rezultati glasanja su sledeći:

- Najviše glasova (4) dobila je KZM Bečej, koja je među vojvođanskim kancelarijama za mlade prepoznata kao aktivna kancelarija posvećena očuvanju životne sredine,

- KZM Kruševac je dobila 3 glasa, što je sasvim opravdano imajući u vidu da, u ovoj opštini postoji širok front institucija i organizacija koje zajedno učestvuju u akcijama usmerenim na zaštitu životne sredine,
- Po dva glasa su dobile KZM Aranđelovac, Kragujevac, Blace, Kuršumljica i Aleksandrovac koje su sve istakle barem nekim primerom dobro organizovane i promovisane akcije i
- 42 KZM su dobile barem po jedan glas.

Osnovni razlog koji je opredelio predstavnike KZM da nominuje određenu kancelariju za mlade se odnosi na akcije koje su sprovedene, ali i na shvatanju da je neko uradio “dosta” s obzirom na uslove u kojima radi, a posebno su prepoznati trud i angažovanje.

Posebno bi trebalo obratiti pažnju na kategoriju “*nije nominovano*” s obzirom na to da su pojašnjenja ovakvih odgovora uglavnom glasila “*nismo upoznati sa aktivnostima drugih KZM*”. Ako se pretpostavi da odgovore nisu dali KZM koji takođe nemaju uvida u rad drugih kancelarija za mlade, to znači da 40% kancelarija za mlade uopšte ne zna šta se dešava na drugim teritorijama u Srbiji i to među onim kancelarijama koje se više ističu kao aktivne u oblasti zaštite životne sredine. Poznavanje rada drugih i prepoznavanje dobrih primera stvara preduslov za rađanje novih ideja, razmenu iskustava i bolju saradnju, pa je ovaj aspekt neophodno ojačati kroz bolju komunikaciju.

Na kraju, svaki predstavnik kancelarije za mlade je imao priliku da istakne dodatne smernice i preporuke prema svom mišljenju. Nekoliko njih je iznelo veoma korisna zapažanja. Tako, kancelarija za mlade opštine Bečej čvrsto veruje da je „*potrebno informisati kako mlade, tako i sve ostale građane o ekološkim problemima, promovisati ekološke vrednosti, ali, ponajvažnije, podsticati njihov lokalni aktivizam i participaciju, kako u ekološkim, tako i u svim drugim oblastima društvenog života*“.

Predstavnica Kancelarije za mlade Beograd Palilula je želela da ukaže ostalim Kancelarijama za mlade „*da se više posvete ovoj oblasti, jer je od velikog značaja za razvoj svake lokalne sredine i zemlje uopšte, kao i da nam budućnost od nje dosta zavisi, a da nisu svi svesni koliko je važna. Dakle, pored ostalih tema i ciljeva definisanih lokalnim akcionim planovima i Nacionalnom strategijom, ovo je jedna od najvažnijih, a nije joj posvećena dovoljno pažnja*.“

Kancelarija za mlade Kladovo smatra da bi „*trebalo obratiti pažnju da zaštita životne sredine nije samo čišćenje otpada i predavanja na tu temu, treba realizovati projekte koji će da ostave dugotrajnije dejstvo kao što je pošumljavanje i nega i zaštita sadašnjih zelenih površina i voda*“. KZM Smederevska Palanka daje predlog da se u svim obrazovno-školskim uzrastima, počev od obdaništa, uvede „*ekološko vaspitanje*“, što je stav kojem je bliska i KZM Raška koja bi se fokusirala na „*uvođenje predavanja u osnovne škole o zaštiti životne sredine, ali i pisanje i realizaciju projekata iz oblasti zaštite životne sredine uz podršku EU Progresu i drugih donatora*“.

ZAKLJUČCI

Analiza istraživanja među predstavnicima kancelarija za mlade je pokazala da su mladi koji su uključeni u aktivnosti kancelarija za mlade, u dobroj meri svesni problema koji se tiču zaštite životne sredine, naročito ako se uzme obzir detaljnost i suština opisivanja lokalnih problema u oblasti ekologije.

S druge strane, analiza lokalnih akcionih planova pokazuje evidentan nedostatak strateškog pristupa pitanju zaštite životne sredine. Ova oblast je unesena u planove po inerciji, prateći

Nacionalnu strategiju za mlade, ali bez razrade i suštinskog bavljenja problemom. Potrebno je više istraživati postojeće stanje i trenutne situacije na terenu, imati više planskih koraka u rešavanju konkretnih problema, saradivati sa različitim relevantnim akterima. Potrebno je aktivnosti učiniti vidljivijim i ojačati održivost svih aktivnosti, akcija i ponuditi opcije za sveobuhvatnijih projekte koji bi koristili primere dobre prakse i jačali saradnju među kancelarijama za mlade i udruženjima.

Prvi korak na tom putu je uključivanje kancelarija za mlade u reviziju lokalnih akcionih planova, gde bi se iskoristile sugestije i ideje samih njenih predstavnika izložene u anketi i putem okruglih stolova na projektu „Životna sredina u omladinskoj politici u Srbiji“. Predlozi za rešenje problema zaštite životne sredine, koji su izneti na ovaj način, su sveobuhvatni i prožimaju, čini se, ključne aspekte ekološke problematike na nacionalnom nivou.

Aktivnosti koje se sprovode kao i planovi samo su deo potencijala u okviru očuvanja životne sredine i vrlo precizno targetiraju oblasti koje bi svakom mladom čoveku trebalo da budu deo svakodnevnog shvatanja i ponašanja, te je razumljivo da je jedna od ključnih akcija upravo podizanje svesti o značaju očuvanja zdrave životne sredine kroz obrazovanje (redovno ili dodatno) i promocija važnih informacija o sredini u kojoj živimo, odnosno načinima na koje možemo aktivno doprineti očuvanju zdravog životnog okruženja.

Akcije koje se sprovode su najvećim delom amaterske i reklo bi se da predstavljaju samo pokušaj jednog broja osvešćenih da se za sve buduće generacije osigura normalan život u sigurnom i zdravom okruženju. Međutim, bez finansijske, medijske i profesionalne podrške ključnih lokalnih i državnih institucija, pa i društveno odgovornih kompanija, sve ove akcije verovatno će ostati na nivou pokušaja. Akcija “Očistimo Srbiju”, ukupno analizirajući odgovore na različita pitanja, prepoznata je kao najznačajnija akcija.

Edukacija mladih najčešće se navodi kao najvažnija aktivnost u smislu podizanja nivoa svesti o značaju zaštite životne sredine.

Uključivanje mladih u kreiranje lokalnih politika, a samim tim i politike za mlade i politike u oblasti zaštite životne sredine eksplicitno je zastupljeno u samo 7 opština što svakako nije dovoljno kako bi se na nivou cele Republike dostigla kritična masa involviranja koja može prevagnuti u smeru kontinuiranog, sveobuhvatnog i sistemskog pristupa uključivanja zaštite životne sredine kao discipline u projekte, ali i u svakodnevni život mladih.

Pristup istraživanjima na ovu temu nije sistemski, ali tamo gde su istraživanja sprovedena, rezultati istih inkorporirani su u planove.

Skoro svi navode da postoji značajan prostor za efektivnije i efikasnije uključivanje KZM i mladih u aktivnosti zaštite životne sredine, a prevashodno se pominje edukacija tj. podizanje ekološke svesti kod mladih. Ključni nedostaci kod sprovođenja aktivnosti su finansijske prirode, ali ništa manje značajni nisu ni aspekti edukacije, stručnog kadra, volonterizma.

Možda je jedan od ključnih aspekata - volonterizam. Iskustveno znamo da su velike sportske manifestacije u našoj zemlji u prethodnih desetak godina (evropska prvenstva u košarci, odbojci, Davis cup u tenisu, Univerzijada) najvećim delom podržane i realizovane od strane volontera. Oni su učestvovali u realizaciji ovih manifestacija u različitim ulogama, a njihov broj je neretko prelazio nekoliko hiljada. U tom smislu, a uzevši u obzir i motivaciju koja je navedena kao jedan od problema, ukoliko bi događaji koji se tiču zaštite životne sredine bili dobro isplanirani na način koji je afirmativan za mlade, privukli bi veći broj mladih da volontiraju. Na ovaj način bi veliki broj akcija mogao da bude realizovan, a

rezultat bi bio višestruko pozitivan (podizanje svesti, proaktivnost, zadovoljstvo postignutim, efekat, zajedništvo, samoostvarenje kroz koristan rad, druženje...).

Nepoznavanje rada, pristupa, akcija, rezultata i efekata aktivnosti koje sprovode druge Kancelarije za mlade i druge opštine, rezultiralo je isticanjem sopstvene organizacije ili susednih u smislu najboljeg primera doprinosa u oblasti zaštite životne sredine, što svakako umanjuje legitimitet predloga, ali i ukazuje na ogroman prostor za unapređenje saradnje na nacionalnom nivou uz lokalnu primenu dobrih ideja i rešenja.

OPŠTI PREGLED POLITIKA ŽIVOTNE SREDINE U SRBIJI SA PREPORUKAMA

Savremeni svet je već uveliko suočen sa zajedničkom odgovornošću i nužnošću da svoj razvoj uskladi s potrebama ljudi i prirode i sa svešću da se Zemlja mora sačuvati kako za sadašnju generaciju tako i za buduće generacije ljudi. Obaveza današnje generacije da ostavi potomstvu bar onoliko šansi za razvoj koliko ih ona ima proističe iz fundamentalnog principa moralne pravde, a to je da svi ljudi imaju podjednaka prava na najšire osnovne slobode koje ne ugrožavaju slobodu drugih. Sadašnja generacija ima pravo na resurse i zdravu životnu sredinu, ali ne sme ugroziti isto takvo pravo narednim generacijama.

GLOBALNI OKVIR

Ujedinjene nacije u svom dokumentu „Milenijumski ciljevi razvoja“ naglašavaju da je obezbeđenje ekološke održivosti jedan od osam ciljeva koje članice Ujedinjenih nacija treba da ostvare do 2015. godine. Naglasak je na integrisanju principa održivog razvoja u politike i programe država (Millennium Development Goals 2000-2015). Srbija je, 2006. godine, usvojila Milenijumske ciljeve razvoja kao strateški dokument u okviru koga se izdvaja pet osnovnih oblasti. Ovim oblastima se, u domenu zaštite životne sredine i održivog razvoja, bave nacionalni strateški dokumenti i politike razvoja. To su, takođe, oblasti u kojima se može očekivati i pratiti napredak u ostvarivanju sedmog Milenijumskog cilja razvoja¹⁷.

¹⁷ Nacionalni milenijumski ciljevi razvoja Republike Srbije 2005-2015

Najviši pravni akt Evropske unije koji definiše međusobno funkcionisanje članica je Lisabonski ugovor u kome se nekoliko odredbi direktno odnose na oblast životne sredine i održivog razvoja¹⁸.

Strategija Evropa 2020 ima za cilj ekonomski razvoj Evropske unije zasnovan na znanju uz očuvanje životne sredine, visok nivo zaposlenosti, produktivnosti i socijalne kohezije¹⁹.

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE U SRBIJI

Srbija je u svom Ustavu, kao najvišem opštem pravnom aktu, naznačila da svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o njenom stanju, da je svako odgovoran za zaštitu životne sredine kao i da je svako dužan da čuva i poboljšava životnu sredinu²⁰. Time su postavljeni temelji zaštite životne sredine u Srbiji.

Vlada Srbije se nedvosmisleno odlučila da prihvati vrednosti Evropske unije i da se zalaže za članstvo u uniji. Na tom putu se nalazi dosta poteškoća, među kojima je i preuzimanje obaveza u jednom od najobimnijih i najzahtevnijih oblasti - oblasti zaštite životne sredine.

¹⁸ The Treaty of Lisbon; Official Journal of the European Union 2007/C 306/01; 13. decembar 2007.

¹⁹ Communication from the Commission of 3 March 2010 - Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth COM(2010) 2020

²⁰ Communication from the Commission of 3 March 2010 - Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth COM(2010) 2020

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske zajednice i Republike Srbije (SSP) utvrđuje pravila za sveobuhvatno partnerstvo između Srbije i EU sa ciljem da podržava napredak Srbije ka pristupanju EU. Zaštita životna sredine nije preskočena ni u SSP gde je članom 111. definisano da će strane razvijati i jačati saradnju u oblasti životne sredine sa ključnim zadatkom zaustavljanja dalje degradacije i poboljšanja postojećeg stanja u oblasti životne sredine u cilju ostvarivanja održivog razvoja²¹.

Kako bi se se približila standardima Evropske unije u ovoj oblasti, Srbija je 2011. godine usvojila Nacionalnu strategiju za aproksimaciju u oblasti zaštite životne sredine za Republiku Srbiju. Ciljevi Strategije su dvostruki: (1) bavljenje pitanjima kompleksnosti svih izazova koji se odnose na primenu propisa EU iz oblasti životne sredine u Srbiji i (2) obezbeđivanje zdrave osnove za pregovore o pristupanju u vezi sa Poglavljem 27. Prema procenama autora Strategije, ukupni troškovi za preuzimanje svih propisa i sprovođenje u oblasti životne sredine su 10,6 milijardi evra. Prioritetne oblasti su otpadne vode, upravljanje otpadom, industrijsko zagađenje i buka, kvalitet vazduha i klimatske promene, zaštita prirode, hemikalije i GMO. Primera radi, za upravljanje kvalitetom voda potrebno je izdvojiti oko 5,5 milijardi evra za infrastrukturnu mrežu upravljanja otpadnim vodama, kao i snabdevanje građana vodom za piće. Za upravljanje otpadom potrebno je obezbediti 2,8 milijardi evra, dok je za zaštitu prirode potrebno izdvojiti 139 miliona evra²².

²¹ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske Zajednice i Republike Srbije "Sl. glasnik RS", br. 83/08 od 10. septembra 2008.

²² Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti životne sredine „Sl. glasnik RS“ br.80/11

Evropska komisija redovno izveštava Evropski savet i Evropski parlament o napretku Srbije u evropskim integracijama, ocenjujući napore Vlade u usklađivanju sa kriterijumima i uslovima procesa stabilizacije i pridruživanja. U Izveštaju o napretku Srbije za 2013. godinu, u vezi Poglavlja 27 koje se odnosi na ključne oblasti zaštite životne sredine, se ističe sledeće:

1. **Vode.** Što se tiče kvaliteta vode, u aprilu je usvojena Uredba o utvrđivanju godišnjeg programa monitoringa statusa voda. Očekuje se završetak mreže za monitoring površinskih i podzemnih voda, kao i usaglašavanje geografskih granica nadležnosti organa za upravljanje rečnim basenima sa granicama rečnih basena. Planiranje strateškog investiranja u smanjenje zagađenja vode i dalje je otežano zbog nedostatka nacionalne strategije o zaštiti voda. Potrebno je razjasniti podelu nadležnosti za infrastrukturne projekte između nacionalnog nivoa i lokalnih nivoa. Projekti u vezi sa mapiranjem rizika od poplava su okončani i postoje mape ugroženosti i rizika od poplava za oko 50% poplavnih područja u Srbiji. Kapaciteti Uprave za vode Ministarstva poljoprivrede i dalje se moraju ojačavati.
2. **Upravljanje otpadom.** U oblasti upravljanja otpadom, otvoren je nov regionalni centar za upravljanje otpadom u Pirotu. U Srbiji trenutno funkcioniše 6 sanitarnih deponija koje su u skladu sa propisima EU. Nivo prikupljanja otpada iz domaćinstava porastao je sa 72% na 78%. Potrebno je razviti druge oblike upravljanja otpadom kako bi se deponije upotrebljavale samo u krajnjoj nuždi. Potrebno je brže zatvarati deponije koje nisu u skladu sa

propisima i unaprediti sprovođenje pravnih propisa o otpadu. Još uvek nije postignuto puno usklađivanje sa Okvirnom direktivom o otpadu. Nove investicije u oblasti otpada treba da se u većoj meri fokusiraju na razdvajanje i reciklažu otpada. Još uvek nije razvijen plan investicija u vezi sa strateškim prioritetima. Napredak u upravljanju opasnim otpadom zaustavilo je ukidanje prethodno primenjivanog sistema ekoloških taksi.

3. **Zaštita prirode.** Zaštita prirode je niz mera i aktivnosti usredsređenih na sprečavanje oštećenja prirode, prirodnih vrednosti i prirodne ravnoteže. Ova oštećenja najčešće su posledica ljudske aktivnosti usled neusaglašenosti društvenog razvoja i raspoloživih prirodnih resursa.

Što se tiče zaštite prirode, poboljšano je sprovođenje Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama (CITES). I dalje je potrebno potvrditi institucionalni okvir za određivanje lokacija u okviru mreže Natura 2000 i upravljanje njome, kao i rešiti probleme metodologije i sredstava u pogledu prikupljanja podataka o staništima i vrstama i njihovog mapiranja i monitoringa. Podelu nadležnosti između nacionalnog i lokalnog nivoa je potrebno razjasniti i povećati sredstva za lokalne samouprave.

Kao zaključak, u izveštaju Evropske komisije, se iznosi da je porebno povećati učešće javnosti u procesu donošenja odluka kao i pojačati međuinstitucionalnu saradnju i podizanje nivoa svesti o značaju zaštite životne sredine²³.

²³ Ceo Izveštaj o Napretku Srbije za 2013. godinu sa sajta Kancelarije za evropske integracije <http://www.seio.gov.rs/dokumenta/eu-dokumenta.211.html>

Nacionalna strategija održivog razvoja Republike Srbije zagovara promovisanje obrazovanja i razvijanje javne svesti o održivom razvoju. U poglavlju "Obrazovanje za održivi razvoj" stoji da znanje koje je u osnovi ekonomije i društva stvaraju ljudi koji su svojim obrazovanjem osposobljeni da kreativno i kritički misle, rešavaju probleme i međusobno saraduju i koji će moći da stvaraju novu ekonomiju, stabilan društveni sistem i održivi razvoj. Novi ekonomski sistem i savremena struktura ekonomskih faktora podrazumevaju obrazovane ljude koji brzo uče, koji su inovativni i kreativni i koji menjaju sopstvene sposobnosti u skladu s tehnološkim razvojem i globalnim trendovima razvoja²⁴.

U Nacionalnom programu za zaštitu životne sredine, u poglavlju „Opšti uzroci problema u životnoj sredini“, spominje se da je jedan od glavnih problema nizak nivo svesti o životnoj sredini, nedovoljna edukacija o životnoj sredini i neadekvatno učešće javnosti u odlučivanju. Opšti nivo svesti o značaju zaštite životne sredine u Republici Srbiji je nizak. Uočljivo je veliko nerazumavanje važnosti i hitnosti rešavanja ovih pitanja u cilju očuvanja zdravlja ljudi. Formalno obrazovanje iz oblasti zaštite životne sredine u okviru vaspitno-obrazovnog procesa, od predškolskih ustanova do univerziteta, još uvek nije zadovoljavajuće. Nedovoljno neformalno obrazovanje iz oblasti zaštite životne sredine prisutno je kao posledica nedostupnosti odgovarajućih informacija i ograničenog interesa medija. Učešće građana u programima obrazovanja stanovništva i podizanja javne svesti o značaju zaštite životne sredine je nedovoljno. Ne postoje dovoljno razvijeni mehanizmi za

²⁴ Nacionalna strategija održivog razvoja Republike Srbije „Sl. Glasnik RS“ br. 57/2008

učešće građana u odlučivanju o problemima zaštite životne sredine²⁵.

U Zakonu o zaštiti životne sredine se spominje da se jačanje svesti o značaju zaštite životne sredine obezbeđuje kroz sistem obrazovanja i vaspitanja, naučno-istraživačkog i tehnološkog razvoja, usavršavanja u procesu rada, javnog informisanja i popularizacije zaštite životne sredine²⁶.

Sedmi program zaštite životne sredine Evropske unije ističe kako je neohodno na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj poboljšati znanje o obavezama zaštite životne sredine kao i pojačati edukaciju kako šire javnosti tako i stručnjaka čime bi se iskoristilo najbolje iz zakonodavstva²⁷.

U Arhuskoj konvenciji se naročito naglašava potreba aktivnijeg učešća javnosti i njene veće odgovornosti u domenu životne sredine i zagovara se edukacija šire javnosti o pravima zagarantovanim konvencijom. U vezi sa tim, u Strategiji za primenu Arhuske konvencije se predlaže da se bez odlaganja uspostavi praktičan sistem angažovanja i informisanja javnosti i drugih zainteresovanih strana o njihovim pravima. Uspostavljanje sistema podrazumeva pravljenje Internet sajtova koji će, između ostalog, sadržati lako razumljive informacije o pravima zagarantovanim konvencijom, uputstva, procedure i šablone za aktivnosti i registar metapodataka o dostupnim informacijama. Te informacije treba da budu dostupne

²⁵ Nacionalni program zaštitu životne sredine „Sl. Glasnik RS“ br. 12/2010

²⁶ Zakon o zaštiti životne sredine „Sl. Glasnik RS“ br. 135/2004-29, 36/2009-144, 36/2009-115

²⁷ Seventh Environment Action Programme; DECISION No 1386/2013/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 20 November 2013; General Union Environment Action Programme to 2020. "Living well, within the limits of our planet"

na sajtovima ministarstava nadležnih za životnu sredinu, kao i na sajtovima udruženja.

U Strategiji se takođe predlaže da se odmah osmisli i primeni program obuke namenjen predstavnicima zainteresovanih strana iz sfere uprave, što se poklapa sa potrebom da se poboljša (formalna i neformalna) edukacija i obuka različitih aktera (donosilaca odluka, sudija, novinara, nastavnika i predstavnika civilnog društva - naročito udruženja). Takođe se posvećuje pažnja potrebi da se otpočne sa sprovođenjem kampanja u celoj zemlji, kao i da se jednom godišnje održavaju konferencije radi praćenja procesa implementacije i razmene primera dobre prakse sa predstavnicima zainteresovanih strana. Uputstva, priručnici i lako dostupno objavljivanje na Internetu su od najveće važnosti za ovu aktivnost.

Osim toga, u Arhuskoj konvenciji su uzeta u obzir prava svih zainteresovanih strana i podržava se i podstiče edukacija i razvijanje svesti. To doprinosi ostvarivanju dugoročnih razvojnih ciljeva kojima se obezbeđuju jednaka prava za sadašnje i buduće generacije.²⁸

Da bi se sve ovo gore navedeno sprovelo u delo, potrebno je razviti niz alata za uključivanje građana, posebno mladih, u ekološke akcije. Od posebne pomoći u tom procesu je sistemska edukacija o zaštiti životne sredine, kako kroz formalno tako i kroz neformalno obrazovanje. Potrebno je podržati lokalne vlasti u upravljanju zaštitom životne sredine i povećati obaveštenost o značaju istog. Potrebno je uključiti građane kako bi mogli da aktivno učestvuju u

²⁸ Strategija za primenu Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine - Arhuska konvencija „Sl. Glasnik RS“ br. 103/2011

donošenju odluka u vezi sa zaštitom životne sredine i održivim razvojem. U ovom procesu je neizostavna saradnja sa organizacijama civilnog društva, koje treba posmatrati kao partnere.

ŽIVOTNA SREDINA I MLADI

Mladi moraju da se izbore sa izazovima koje su im nametnule generacije pre njih kako bi stvorili uslove za život za generacije koje tek dolaze. Sve oblasti života su povezane sa ekonomijom, pa je tako u toku uspostavljanje novih pravila u poslovnom svetu koja bi omogućila opstanak društva, koja se nazivaju zajedničkim imenom „zelena ekonomija“.

Program za životnu sredinu UN (UNEP) definiše zelenu ekonomiju kao ekonomiju koja kao rezultat ima porast blagostanja ljudi i društvene jednakosti, a pri tome značajno umanjuje rizike po životnu sredinu²⁹. U implementaciji ovakve zelene ekonomije, značajno mesto će zauzimati upravo današnji mladi naraštaji, te im je potrebno posvetiti posebnu pažnju u edukovanju za zaštitu životne sredine.

Nacionalna strategija za mlade Republike Srbije, kao osnovni strateški dokument nacionalne omladinske politike pruža sveobuhvatan prikaz pozicije mladih u Srbiji. U tekstu se napominje da mladi imaju interes i obavezu da se bave problemima životne sredine i održivog razvoja, jer moraju da žive sa posledicama onoga

²⁹ UNEP, 2011, *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication - A Synthesis for Policy Makers*, www.unep.org/greeneconomy

što su im ostavile prethodne generacije i moraju misliti o generacijama koje dolaze.

U Strategiji se postavlja jedanaest opštih ciljeva, koji se razrađuju kroz specifične ciljeve i mere koje vode njihovom ostvarivanju. Na kraju svakog dela koji se odnosi na opšti cilj navedene su i nadležne institucije za realizaciju tih ciljeva, pa se nadležno ministarstvo za životnu sredinu pominje kao faktor realizacije 11. cilja. U Akcionom planu za sprovođenje Strategije određene su aktivnosti, očekivani rezultati, pokazatelji ostvarenosti rezultat, nadležnosti, rokovi, finansijska sredstva, način praćenja i vrednovanja primene Strategije kao i mogućnosti njenog daljeg usavršavanja³⁰.

Akcent je na osnaživanju mladih za inicijative i aktivnosti koje su u skladu sa osnovnim ciljevima održivog razvoja i zdrave životne sredine u okviru kojeg su sledeći specifični ciljevi:

1. Razvijati svest i ponašanje mladih u duhu održivog razvoja, zaštite životne sredine, kao i očuvanja prirodne baštine
2. Preventirati i smanjiti rizike po zdravlje mladih koji mogu poticati iz životne sredine
3. Obezbediti uslove za aktivno učešće mladih u donošenju odluka u vezi zaštite životne sredine i održivog razvoja
4. Razvijati kapacitete sistema koji će omogućiti sprovođenje politike prema mladima, kao i pratiti i adekvatno reagovati na sve probleme od značaja za mlade u segmentu održivog razvoja i zaštite životne sredine

³⁰ Nacionalna strategija za mlade (2008.)

Inicijativa pokrenuta projektom „Životna sredina u omladinskoj politici“, koji je sproveo Evropski omladinski centar sa partnerima, odgovara na postavljene ciljeve Strategija, a posebno na prvi i četvrti specifični cilj. Projekat je bio usmeren na jačanje kapaciteta lokalnih kancelarija za mlade, organizacija mladih i podizanje svesti samih mladih u Srbiji o konceptima životne sredine, konkretnim problemima u Srbiji, te o mogućnostima njihovog učešća i praktičnog doprinosa očuvanju životne sredine na nacionalnom i lokalnom nivou.

U okviru projekta je održano jedanaest okruglih stolova³¹ i tri konsultativna sastanka³² koje je sproveo Evropski omladinski centar u saradnji sa Centrom za ekonomiju, politiku, ekologiju i razvoj i Srpskim centrom za ekološka istraživanja. Okruglim stolovima su prisustvovali predstavnici lokalnih samouprava, predstavnici mladih, omladinske organizacije i organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom životne sredine. Cilj okruglih stolova je da se mladi prepoznaju kao ozbiljniji akteri u ekološkim akcijama kao i da se pruži uvid u mogućnosti zagovaranja brige o životnoj sredini u omladinskoj politici.

Na održanim okruglim stolovima, primećen je dobar odziv i zainteresovanost mladih za zaštitu životne sredine. Međutim, situacija u oblasti zaštite životne sredine je raznolika. U nekim opštinama postoje lepi primeri dobre prakse sprovedeni od strane mladih, dok je u drugim opštinama mladima potrebna dodatna motivacija. Primetno je da ima prostora za unapređenje sa dobrom

³¹ Blace, Bor, Bečej, Kruševac, Užice, Vrnjačka Banja, Topola, Kikinda, Novi Pazar, Aleksandrovac i Arandjelovac.

³² Sremski Karlovci, Niš i Beograd

idejom i organizovanošću mladih, ali uz podršku svih aktera kao što su lokalne samouprave i druge institucije. Većina Kancelarija za mlade u svojim Lokalnim akcionim planovima za mlade prepoznaje zaštitu životne sredine kao oblast delovanja. Međutim, opštine bi trebalo da imaju svoje Lokalne ekološke akcione planove (LEAP) u koje mogu da uključe mlade kako u planiranje tako i u sprovođenje određenih ciljeva.

U okviru okruglih stolova, razgovaralo se o najčešćim preprekama za bavljenje mladih zaštitom životne sredine, kao i njihovim mogućnostima u ovoj oblasti. Takođe, govorilo se i o dosadašnjim aktivnostima i dometima na lokalnom nivou.

Najčešće ekološke akcije koje su sprovedene u svim opštinama su orijentisane na prikupljanje otpada, zaštitu prirode, čišćenje i uređivanje okoline (dečijih igrališta, parkova, zapuštenih površina, javnih površina, divljih deponija itd). Akcije su sprovedene na mestima koje je zagađeno čime su i rezultati odmah vidljivi. To su jednokratne akcije sa kratkoročnim efektima, pogotovo što u većini slučajeva na mestima gde se izvrši uklanjanje divlje deponije ponovo stvara nova. Ističe se da je razlog ovakvog ponašanja to što ljudi teško menjaju navike, a naručito kada im se ne ponudi drugo i jednostavnije rešenje. Primer dobre prakse ekološkog aktivizma mladih je Subotica, gde je rađena podela sadnica na trgu. Ova akcija predstavlja zabavan način da se sa minimumom ulaganja doprinese ozelenjavanju svoje okoline.

Što se tiče upravljanja otpadom, sve opštine su imale neku akciju koja se tiče uklanjanja otpada. Zahvaljujući takvim akcijama gde se uklanja otpad sa javnih površina, divljih deponija ili prikupljanje

otpada za reciklažu, mladi na praktičan način prepoznaju značaj, ali i opasnost otpada. Iako se mladi direktno uključuju u ekološke akcije prikupljanje otpada, većina njih po završetku akcije se vraća na stare navike kao što je bacanje smeća u prirodu. Kao primer neadekvatnog upravljanja otpadom izdvojila se opština Vrnjačka Banja koja se predstavlja kao „kraljica srpskog turizma“. Usled nedostatka adekvatne infrastrukture, na mestima gde se okupljaju turisti ostaju ogromne količine otpada koje se vremenom pretvaraju u divlje deponije, a otpad se takođe gomila i na obalama Zapadne Morave, čime zagađenje postaje još opasnije.

Samo u dve opštine (Bečej i Topola) je napomenuto da imaju prečišćivače otpadnih voda. Što pokazuje osvešćenost u tim mestima o značaju vode. Neophodno je da se pojača aktivnost u ovom pravcu, jer prema Nacionalnoj strategiji za aproksimaciju u oblasti zaštite životne sredine precenjuje da će nas usklađivanje sa EU propisima u ovoj oblasti koštati 5,5 milijardi evra. Time vode predstavljaju najtežu direktivu u oblasti zaštite životne sredine koju treba da implementiramo.

Velike i prepoznate ekološke akcije su one koje su se pokazale kao primer dobre prakse u „komšiluku“. „*Očistimo Srbiju*“ je akcija koju je sprovodilo Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja na celoj teritoriji Srbije, gde se organizovano sakupljao otpad, uklanjale divlje deponije i uređivali zapušteni prostori. Ova akcija je bila najvidljivija među građanima i imala je zapažene efekte. Akcija „*Sat za našu planetu*“, je druga prepoznata akcija, gde se simbolično gasi javna dekorativna rasveta, rasveta u ugostiteljskim objektima i slično, na sat vremena radi podizanja

svesti o potrebi preduzimanja aktivnosti radi smanjenja efekta klimatskih promena. Akciju sprovodi Svetski fond za prirodu (WWF - World Wide Fund for Nature).

Takođe, obeležavanje zelenog kalendara postaje sve zastupljenije, gde je najprepoznatljiviji 5. jun, Svetski dan planete Zemlje. Ti dani se obeležavaju raznim manifestacijama, radionicama, skupovima kako bi se ukazalo na trenutno stanje životne sredine i kako možemo da utičemo kao pojedinci da popravimo ili bar da ublažimo dalje zagađenje životne sredine.

Uopšteno gledano, ovi datumi se koriste za podizanje svesti građana. Diskusija tokom okruglih stolova je jasno ukazala na nedostatak svesti o značaju zaštite životne sredine, kao i neophodne edukacije kako mladih tako i starijih. Neophodno je „ozelenjavanje“ uprave, što znači ekološko osvešćivanje i dodatna edukacija o obavezama prema zakonskoj regulativi zaštititi životne sredine, jer su određena tela u okviru uprave zadužena za sprovođenje iste na lokalnu.

Mladi su pokazali želju za uključivanjem i većim znanjem o zaštiti životne sredine, ali je uočeno da problem nastaje kada se učenici obrate školi, a nastavno osoblje ne može da odgovori na njihove zahteve. Istaknuto je da postoji potreba i želja da se nastavno osoblje dodatno edukuje, ali da seminara i kurseva koje su usmerene na dodatno obrazovanje nastavnog osoblja ima jako malo u Srbiji i da škole ne mogu da predvide u svojim planovima sredstva za tu vrstu izdataka.

Nedovoljna i slaba dostupnost podataka o stanju životne sredine je jedan od glavnih zamerki na okruglim stolovima. Iako su Agencija za

zaštitu životne sredine i lokalne uprave za zaštitu životne sredine zadužene za praćenje i informisanje javnosti o stanju životne sredine, one to ne rade u adekvatnoj meri. Kao razlog tome je naveden nedostatak stručnog kadra i finansijskih sredstava, kao i da Agencija za zaštitu životne sredine vrši monitoring samo u alarmatnim situacijama. Stoga se mladi orijentišu na ekološke akcije samo u okruženju gde je zagađenje vidljivo golim okom, poput zapuštenih javnih površina oko škola i parkova. Postojanje adekvatnih informacija o stanju životne sredine bi mladima dalo dovoljno prostora za ispoljavanje kreativnih ideja koja bi omogućila njihovo uključivanje u rešavanje istih.

Primedbe su iznošene i na lošu komunikaciju i saradnju između uprave i udruženja građana u gotovo svim opštinama. Uočen je nedostatak javnih tribina i nedovoljno uključivanje javnosti u donošenju odluka. Loše saradnja doprinosi i lošem upravljanju životom sredinom, čije su posledice dalekosežne.

Među opštinama koje su obuhvaćene aktivnostima u okviru realizacije okruglih stolova, a koje imaju izražene ekološke probleme (zagađenje voda, vazduha i zemljišta) su Bor i Užice. Bor i zvanično nosi epitet „crna ekološka tačka Srbije“ zbog funkcionisanje postrojenja teške industije. Bor ima kontinuirano aerozagađenje, ali je prisutno i intenzivno zagađenje zemljišta i voda na odlagalištima jalovine. Generacije koje dolaze su izložene pogubnim posledicama decenijskog zagađenja koje zahteva mnogo sredstava da bi se svelo na razumnu meru. Užice ima sličan problem sa aerozagađenjem kao i Bor, ali on ne dolazi samo iz industrije nego iz tačkastih izvora tj. domaćinstava. Posledice ovakvog

zagađenja su mnogostruke, kao što je ugražavanje javnog zdravlja, štete u poljoprivredi, te nizak kvalitet života.

U ovakvim opštinama je neophodno uvesti sistemsko upravljanje zaštitom životne sredine, kako bi se uspostavile odgovornosti kako za zagađenje tako i unapređenje životne sredine, povećati učešće javnosti u donošenju odluka, raditi na edukaciji uprave i građana putem javnih tribina i okruglih stolova, te poboljšati dostupnost informacija o stanju zaštite životne sredine.

Nedostatak medijske pažnje se ističe i kroz primere dobre i loše prakse. Organizatori ekoloških akcija sami slikaju i snimaju svojim aparatima kako bi napravili neku zabeležku, prilog svojih akcija. Akcije postavljaju na društvene mreže, neka udruženja na svoj portal ukoliko ga imaju, a oni sposobniji uspeju da privuku i izvesnu medijsku pažnju. Slaba praćenost od strane lokalnih, regionalnih i nacionalnih medija predstavlja kočnicu u vidljivosti problema i popularizaciji zaštite životne sredine. Zaključak je da novinari još nisu dovoljno edukovani i upoznati sa ovom tematikom. Takođe nedostaje i istraživačko novinarstvo u oblasti zaštite životne sredine, kako bi se temeljnije i potpunije dalo uvid u određene ekološke probleme i približilo široj masi čime se formiralo kvalitetnije javno mnjenje.

ZAKLJUČCI

Imajući u vidu brojne važeće strateške dokumente i propise, kako evropske tako i domaće, značaj participacije mladih u zaštiti i unapređenju životne sredine je veliki. Međutim zbog slabe edukacije

i nedostatka svesti, potrebno je dosta rada i truda da bi situacija na terenu približila zacrtanim ciljevima.

Glavne prepreke uključivanju mladih su nedovoljna osvešćenost, loša informisanost, slaba organizovanost i nedostatak finasijskih sredstava za sprovođenje ekoloških aktivnosti.

Kako je naglašeno u Nacionalnoj strategiji za aproksimaciju u oblasti zaštite životne sredine RS, u narednom periodu gde nas čeka najviše obaveza i ulaganja su upravljane vodama, upravljanje otpadom, kvalitet vazduha i klimatske promene i zaštitom prirode. U te oblasti treba uvesti mlade kroz edukaciju i sistematsko organizovanje akcija.

Upravljanje vodama

Ono što je retko, skupo je. Voda kao najvažnija stvar na svetu, naprotiv, nema cenu. (Platon, 427-347. godine p.n.e.)

Mlade treba više edukovati o značaju voda, kao značajnog prirodnog resursa, njenog očuvanja i zaštite kao i racionalne potrošnje u svakodnevnom životu.

Osim za piće, voda je ljudima neophodna i za pripremanje hrane, održavanje higijene, kao i za mnogobrojne procese u industriji i poljoprivredi. U svetskoj potrošnji vode, poljoprivreda ima udeo od 90%, a industrija i domaćinstva po 5%. Zagađenje podzemnih voda nastaje upravo zbog poljoprivrednih aktivnosti, koje podrazumevaju korišćenje veštačkih đubriva³³.

³³ „Voda na planeti Zemlji“ prof. dr sc. med. Sonja Radaković, Sektor za preventivnu medicinu VMA

U sredstvima javnog informisanja (internet, televizija, magazini itd) se mogu naći mnogi tekstovi o tome kako možemo uštedimo pitku vodu u svakodnevnicu, od pranja zuba do ugradnje posebnih postrojenja za tretman i ponovnu upotrebu vode.

Upravljanje otpadom

Jedan od najvećih problema politike zaštite životne sredine u Srbiji je nesistematično i neadekvatno postupanje sa otpadom.

U svetu je već uveliko poznato hijerarhija u upravljanju otpadom koja se često spominje i uči od malih nogu, a to je 3R ili „Reduce reuse recycle“ što znači smanjiti stvaranje otpada, ponovna upotreba i na kraju reciklaža.

Mladi mogu da se aktivno uključe kroz celu hijerarhiju upravljanje otpadom. Prevencija i minimizacija stvaranja otpada nalaze se na samom vrhu piramide kojima se omogućava očuvanje životne sredine zahvaljujući minimalnoj upotrebi prirodnih resursa. Samim tim smanjuje se količina otpada i minimalizuje štetne karakteristike otpada. Nakon ovih opcija, u hijerarhiji upravljanja otpadom slede ponovna upotreba, reciklaža i korišćenje otpada u energetske svrhe koje za posledicu imaju sprečavanje ili minimalno odlaganje otpada na deponije. Kao najneprihvatljivija opcija za životnu sredinu je odlaganje otpada koja prouzrokuje gubitak značajnih količina resursa.

Kvalitet vazduha i klimatske promene

Kvalitet vazduha u velikoj meri ne zavisi direktno od uticaja mladih, ali mladima treba da se skrene pažnja na opasnosti po zdravlje kao i životnu sredinu. Promovisanje zaštite vazduha može ići od

promocije korišćenje bicikla tamo gde vremenski i geografski uslovi dozvoljavaju preko korišćenja javnog prevoza do uštede električne energije.

Uticaji klimatskih promena su sve prisutniji i mogu se osetiti u ekstremnim temperaturnim razlikama. Mediji redovno izveštavaju o katastrofalnim posledicama za koje se pretpostavlja da su im uzrok klimatske promene. Uzrok klimatskih promena je neograničeno sagorevanje fosilnih goriva-uglja, nafte i prirodnog gasa. Uključivanje mladih u akcije koje doprinose ublažavanju uticaja klimatskih promena može da ima dalekosežne posledica. Kao primer se izdvojila akcija „*Sat za našu planetu*“ koju sprovodi WWF u celom svetu. Mladi mogu skrenuti pažnju u društvu svojim ličnim primerom kao što je ušteda električne energije u domaćinstvu, biranje javnog prevoza i aktivno učestvovanje na skupovima o klimatskim promenama.

Zaštita prirode

Mladi su najaktivniji kada je u pitanju zaštita prirode. Prepoznavanje značaja šuma, reka i zaštićenih područja je veliko usled prisutnosti ove teme u obrazovnom sistemu, gde se mladi već u nižim razredima osnovne škole upoznaju sa predmetima koje govore o prirodi i njenom značaju. Upravo zbog toga, najviše akcija je bilo na uređenju zelenih površina i priobalja reka. Takođe, podela sadnica i zasađivanje mladica su akcije koje su se istakle kada je u pitanju zaštita prirode. Potrebno je da se mladi više upute na zaštitu ugroženih vrsta uz stručni nadzor.

Edukacija

Sve navedene oblasti, potrebuju izraženu svest o značaju životne sredine, kao i edukaciju o tome kako možemo da se prilagodimo novom vremenu, a da se ne odričemo civilizacijske udobnosti.

Znanje kao nosilac razvoja je jedan od principa Nacionalne strategije održivog razvoja Republike Srbije. Na okruglim stolovima je konstatovano loše znanje iz osnovnih ekoloških pojmova, stoga je neohodno konstatno raditi kroz sistem obrazovanja, ali i putem kanala neformalnog obrazovanja na edukaciji o zaštiti životne sredine.

Informisanost

Zamerka na okruglim stolovima je upravo bila nedostatak informacija o stanju životne sredine. Kako bi se poboljšala, potrebno je razviti niz alata za uključivanje mladih u praćenje stanja životne sredine na njima razumljiv način kroz sistemsku obradu podataka. Poboljšanjem obaveštenosti i uključivanjem mladih da aktivno učestvuju u donošenju odluka stvaramo kvalitetno javno mnjenje za buduće procese donošenja odluka.

PREPORUKE

Konkretne preporuke za veće uključivanje mladih u aktivnosti vezane za zaštitu životne sredine su:

- ⇒ **Raditi na stalnoj edukaciji različitih grupa**, kako bi se usvojili osnovni principi ekološke etike i kulture:
 - Mladih kroz formalno i neformalno obrazovanje,
 - Nastavnog osoblja kroz sistemski usklađen program usavršavanja na nacionalnom nivou,
 - Lokalne samouprave kao bitnog faktora sprovođenja zakonskih obaveza kroz redovne seminare,
 - Predstavnik medija kao ključnih aktera u širenju javne svesti, promovisanju i popularizaciji zaštite životne sredine;
- ⇒ **Približiti mladima ekološko pravo**, kako bi se upoznali sa zakonskom regulativom, pravima i obavezama iz oblasti zaštite životne sredine čime bi se ojačala njihova odgovornost i zasnovano delovanje na okolinu;
- ⇒ **Poboljšati pristupačnost informacija o stanju životne sredine** na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou na način prilagođen mladima, čime bi mladi bili upoznati sa stvarnom situacijom i mogli da učestvuju na kreativan način u svim oblastima zaštite životne sredine;
- ⇒ **Pojačati saradnju svih zainteresovanih strana koji učestvuju u zaštiti i unapređenju životne sredine**, što podrazumeva zajedničko delovanje uprave, institucija, organizacija civilnog društva, mladih i medija. Potrebno je pozvati predstavnike

mladih da se uključe u sve inicijative i aktivnosti koje imaju uticaja na životnu sredinu;

- ⇒ **Razviti mahanizam finansiranja zaštite i unapređenja životne sredine** na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou osnivanjem fondova za zaštitu životne sredine, pravljenjem baze podataka o fondovima, donatorima kao i otvorenim konkursima.
- ⇒ **Osnovati/popularizovati lokalne budžetske fondove** za zaštitu životne sredine sa posebnom linijom za osnaživanje mladih za inicijative i aktivnosti koje su u skladu sa osnovnim ciljevima održivog razvoja i zdrave životne sredine.

IZVORI:

Act on the Public Interest in Youth Sector Slovenia (2010), Ministry of Education and Sport,

http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/ZJIMS/ZJIMS_ENG.pdf, pristupljeno 19.09.2013

Agenda 21, United Nations Conference on Environment & Development (1992),

<http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>, pristupljeno 20.09.2013

Akcioni plan politike za mlade u AP Vojvodini za period 2011-2014 (2010), Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu, Novi Sad

Akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade za period od 2009. do 2014. godine (2009),

http://www.zamislizivot.org/index.php?option=com_content&view=article&id=273&Itemid=94, pristupljeno 20.09.2013

Communication from the Commission of 3 March 2010 - Europe 2020
A strategy for smart, sustainable and inclusive growth COM(2010)
2020

Communication from the Commission of 3 March 2010 - Europe 2020
A strategy for smart, sustainable and inclusive growth COM(2010)
2020

Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (1972),

<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>, pristupljeno 29.09.2013

EU Strategy for Youth - Investing and Empowering (2009), European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0200:FIN:EN:PDF>, pristupljeno 21.09.2013

EU Youth Report (2012), Publications Office of the European Union, Luxembourg

Flash Eurobarometer 375 - European Youth: Participation in Democratic Life (2013), European Commission, http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_375_en.pdf, pristupljeno 20.09.2013

General Union Environment Action Programme to 2020. "Living well, within the limits of our planet"

Godišnji izveštaj o napretku sprovođenja Nacionalne strategije za mlade za 2010. godinu (2011), Ministarstvo omladine i sporta, Beograd

Izveštaj o Napretku Srbije za 2013. godinu, <http://www.seio.gov.rs/dokumenta/eu-dokumenta.211.html>, pristupljeno 21.01.2014.

Mladen Milivojević, Sonja Radaković, *Voda na planeti Zemlji*, Sektor za preventivnu medicinu VMA, http://www.vma.mod.gov.rs/sr-lat/lekarski-saveti/voda-na-planeti-zemlji#.Uw-eS_ldUYg, pristupljeno 22.01.2014.

Nacionalna strategija održivog razvoja Republike Srbije „Sl. Glasnik RS“ br. 57/2008

Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti životne sredine „Sl. glasnik RS“ br.80/11

Nacionalna strategija za mlade (2008), Vlada Republike Srbije,
http://www.zamislizivot.org/index.php?option=com_content&view=article&id=271&Itemid=92, pristupljeno 21.09.2013

Nacionalni milenijumski ciljevi razvoja Republike Srbije 2005-2015 (2006), Vlada republike Srbije

Nacionalni plan akcije za mlade (2006), Republika Crna Gora,
http://www.infomladi.me/fajlovi/mladi/attach_fajlovi/lat/glavne-stranice/2010/01/pdf/Nacionalni_Plan_akcije_za_mlade_CG.pdf, pristupljeno 19.09.2013

Nacionalni program za mlade od 2009. do 2013. godine (2009), Vlada Republike Hrvatske,
http://www.hzz.hr/DocSlike/Nacionalni_program_za_mlade_2009-2013.pdf, pristupljeno 19.09.2013

Nacionalni program zaštite životne sredine „Sl. Glasnik RS“ br. 12/2010

National Youth Strategy 2009-2024, Hungary,
<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16512>, pristupljeno 19.09.2013

National Youth Strategy 2010-2020, Bulgaria,
http://www.minedu.government.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/strategies/strategy_youth_2010-2020.pdf,
pristupljeno 19.09.2013

Seventh Environment Action Programme; DECISION No. 1386/2013/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 20 November 2013;

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske Zajednice i Republike Srbije "Sl. glasnik RS", br. 83/08 od 10. septembra 2008.

Strategija za primenu Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine - Arhuska konvencija „Sl. Glasnik RS“ br. 103/2011

The Treaty of Lisbon; Official Journal of the European Union 2007/C 306/01; 13. decembar 2007.

Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication - A Synthesis for Policy Makers (2011), UNEP, www.unep.org/greeneconomy, pristupljeno 22.01.2014.

World Youth Report 2003: The global situation of young people (2004), United Nations, New York

World Youth Report 2009: Youth and Climate Change (2010), United Nations, New York

Young citizens of Europe: European good practice projects (2013), Publications Office of the European Union, Luxembourg

Zakon o zaštitu životne sredine „Sl. Glasnik RS“ br. 135/2004-29,
36/2009-144, 36/2009-115

LOKALNI AKCIONI PLANOVI ZA MLADE

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Aleksandrovac

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Alibunar

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Apatin

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Aranđelovac

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Arilje

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Babušnica

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bačka Palanka

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Barajevo

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bečej

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bela Crkva

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Beograd - Palilula

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Blace

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bor

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Crna Trava

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Despotovac

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Doljevac

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Indija

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Irig

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kanjiža

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kikinda

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kladovo

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Knjaževac

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kragujevac

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kruševac

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Lapovo
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Loznica
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Nova Crnja
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Novi Sad
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Obrenovac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Osečina
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Petrovac na Mlavi
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Pirot
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Plandište
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Požega
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Preševo
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Priboj
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Prijepolje
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Rača
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Ražanj
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Ruma
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Šid
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Smederevo
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Smederevska Palanka
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Sombor
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Svilajnac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Temerin
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Trstenik
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Ub
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Užice
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Varvarin
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Vlasotince

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Vrbas
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Zaječar
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Žitište
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Aleksinac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bačka Topola
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bački Petrovac
Lokalni Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bela Palanka
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bojnik
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Boljevac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bor
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Bujanovac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Čajetina
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Čuprija
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Dimitrovgrad
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Gadžin Han
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Golubac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Ivanjica
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kosjerić
Lokalni Lokalni akcioni plan za mlade opštine Krupanj
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kula
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Kuršumlija
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Lajkovac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Lazarevac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Lebane
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Leskovac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Ljubovija

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Majdanpek
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Mali Idoš
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Negotin
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Novi Bečej
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Novi Beograd
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Novi Pazar
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Nova Varoš
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Pančevo
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Pećinci
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Požarevac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Prokuplje
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Beograd-Rakovica
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Beograd-Savski Venac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Senta
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Sjenica
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Soko Banja
Lokalni Lokalni akcioni plan za mlade opštine Sremska Mitrovica
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Sremski Karlovci
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Stara Pazova
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Beograd-Stari Grad
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Subotica
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Svrlijig
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Topola
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Tutin
Lokalni Lokalni akcioni plan za mlade opštine Valjevo
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Velika Plana

Lokalni akcioni plan za mlade opštine Veliko Gradište
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Vladičin Han
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Beograd-Voždovac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Beograd-Vračar
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Vranje
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Vrnjačka Banja
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Vršac
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Zemun
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Žitorađa
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Zrenjanin
Lokalni akcioni plan za mlade opštine Beograd-Zvezdara

PRILOG: UPITNIK ŽIVOTNA SREDINA U OMLADINSKOJ POLITICI U SRBIJI NA LOKALNOM NIVOU

Kancelarija za mlade opština _____

1. Da li je vaša opština usvojila Lokalni akcioni plan za mlade?
 - a. Da, donet je _____ godine
 - b. Ne, u pripremi je
 - c. Ne, uopšte,
jer _____
2. Da li Nacionalna strategija za mlade Republike Srbije prepoznaje oblast zaštite životne sredine kao značajnu?
 - a. Da. Opišite na koji način?
 - b. Ne.
3. Da li se pitanja zaštite životne sredine prepoznaju i pominju u Lokalnom akcionom planu za mlade u vašoj opštini (nacrt ili usvojen)? Opišite na koji način?
4. Da li vaša kancelarija za mlade podržava aktivnosti koje uključuju mlade u oblast zaštite životne sredine? Na koji način?
5. Da li je vaša kancelarija za mlade organizovala aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine u svojoj opštini?

6. Da li je vaša kancelarija za mlade učestvovala nekim aktivnostima u oblasti zaštite životne sredine koje su organizovale druge organizacije/institucije? Kako je to izgledalo?
7. Da li u vašoj opštini postoji organizaciona jedinica, organ ili lice zaduženo za pitanja zaštite životne sredine?
- a. Postoji, to je

 - b. Postoji nešto, ne znam šta
 - c. Ne postoji
 - d. Ne znam, nisam upoznat/a
8. Ukoliko postoji, da li ste imali prilike da saradujete?
9. Koji su, prema vašem mišljenju, problemi u oblasti zaštite životne sredine u vašoj opštini? Opišite nam što detaljnije barem 3 problema.
10. Da li se preduzimaju neke mere za rešavanje tih problema na lokalnom nivou? Ko i kako ih preduzima?
11. Da li i na koji način vidite prostor za uključivanje kancelarije za mlade u unapređenje zaštite životne sredine?
12. Na koji način vidite prostor za uključenje mladih u unapređenje zaštite životne sredine?

13. Navedite barem jedan primer unapređenja zaštite životne sredine u vašoj sredini, koji bi mogao da posluži kao primer dobre prakse?
14. Šta je neophodno vašoj kancelariji za mlade da angažuje svoje resurse i mlade na zaštiti životne sredine u vašoj opštini? Molimo navedite što detaljnije.
15. Da li biste i na koji način uvrstili oblast zaštite životne sredine u nacrt Lokalnog akcionog plana za mlade za sledeći period (nakon isteka postojećeg)?
16. Projekat predviđa dodelu nagrade „Zeleni pečat“ kancelariji za mlade koja se najviše zalaže za poštovanje principa zaštite životne sredine u Srbiji. Koju kancelariju za mlade iz svog regiona (uključujući svoju) biste nominovali za nagradu?
17. Zbog čega?
18. Koje biste dodatne informacije iz vaše opštine još mogli da navedete, ako smatrate da su značajne za životnu sredinu u omladinskoj politici, a nisu obuhvaćene ovim upitnikom?

Hvala na saradnji! ☺

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

351.777(497.11)

502/504(497.11)

ПУДАР Драшко, Газела, 1982-

Životna sredina u omladinskoj politici :
gde smo sada? / Gazela Pudar Draško, Jelena
Mihailović. - Beograd : Evropski omladinski
centar, 2013 (Beograd : Simbol). - 57 str. :
tabele ; 30 cm

"Publikacija je nastala u okviru projekta
'Životna sredina u omladinskoj politici u
Srbiji', koji sprovodi Evropski omladinski
centar" --> kolofon. - Tiraž 100. - Napomene
i bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija: str. 47-49.

ISBN 978-86-86179-12-8

1. Михаиловић, Јелена [аутор]

а) Животна средина - Заштита - Србија б)

Србија - Еколошка политика

COBISS.SR-ID 203763980

